

Всесвітньому дню вишиванки – 15 років

Анастасія ФЕДЧЕНКО

Від студентської акції до ста країн

Історія меншості світового масштабу
15 років тому студентка істфаку Чернівецького національного університету Леся Воронюк побачила на перерві друга Ігоря Житарюка у вишиванці. Іноді вона також одягала на пари вишиту сорочку. “Треба розуміти, що тоді вишиті сорочки носила молодь проукраїнська, інтелігентна, прогресивна, але водночас прогресивні молоді люди – в меншості, а тому мають триматися разом. Це історія про якихось білих ворон”, – згадує засновниця свята.

Історія “білих ворон” у вишиванках набула світового поширення не одразу. Спершу це була група студентів і кілька викладачів. Відтак до свята приєднувалися інші виші, міста, потім – країни. Через українську діаспору свято почало

Щороку третього четверга травня відзначають Всесвітній день вишиванки. Але так було не завжди. Народилося свято в стінах Чернівецького університету імені Юрія Федьковича 15 років тому зі студентського флеш-мобу – група друзів вирішила прийти на заняття у вишитих сорочках. І якщо тоді на них дивилися, мов на білих ворон, то вже за рік підключилися інші виші, міста, а нині вишиванки цього дня вдягають у понад сотні країн світу. Саме ж свято складається із сотень акцій та проєктів.

рекорд України, зібравши 4189 осіб у вишиванках в одному місці.

У 2015-му започаткували акцію “Подаруй вишиванку захиснику” – українським воїнам передали пів тисячі вишитих сорочок.

“Бувало, на початку 2000-х люди, побачивши мене у вишиванці в транспорті, запитували: “О, а ви виступати їдете? У вас

Коли свято стало масовим, певне коло етнографів та музейників звинуватило організаторів Дня вишиванки в тому, що... зробили вишиті сорочки занадто популярними.

“На їхню думку, вишиті сорочки мають бути в музеях, у скринях. Але дуже важливо виховувати суспільство загалом. Ми не робимо заходи “свої для своїх”,

Немовлятам, які народжуються третього четверга травня, дарують вишиті льолі не лише в Україні, а й ще в 21 країні світу. Цьогоріч долучилися Індія та ОАЕ.

“Народжені у вишиванках” – це акція, яка будує українське майбутнє, – пояснює Ткачук. – Дитину ж сфотографують у цій сорочці, швидше за все, і вона, коли виросте, дізнається, хто вона, які були цінності в її родині, які цінності потрібно передавати далі. Маленькі українці народжуються не лише в Україні. Через наші посольства передаємо вишиванки українським малятам за кордоном. Можливо, така сорочечка стане для них покликом крові повернутися на рідну землю. Але якщо вони залишаться за кордоном, це будуть ті, хто підтримуватиме і просуватиме український інтерес”.

Народжені у вишиванках

розростатися спершу на Італію, Францію, Німеччину, Канаду. Тепер День вишиванки відзначають на всіх континентах, у понад ста країнах.

“Мені складно сказати, де нині не святкують День вишиванки. Його відзначають навіть в Антарктиді, на нашій дослідницькій станції “Академік Вернадський”. Навіть є миле відео: науковець у вишиванці записує привітання, повз нього проходить пінгвін, поки без вишиванки, – усміхається Леся. – Ми іноді жартуємо, що нам потрібно ще вишиванку передати в космос через Ілона Маска. Але все, про що ми жартували, за кілька років здійснювалось”.

У 2011 році – на шостий рік свята – у вишиванку “вбрали” Чернівецький університет, а в самому місті встановили

концерт?” Тобто одягати вишиту сорочку в будень чи без особливої причини було незвично. Але нам вдалося відновити в українців звичку одягати вишиванки. І зараз дивно побачити у День вишиванки людину не в сорочці. Пам’ятаю, як їду в метро і роздивляюся сорочки людей. І вони на мою дивляться. Ви зустрічаєтеся поглядами і усміхається. Ці усмішки, компліменти, це відчуття близькості по духу надихає”, – розповідає співзасновник свята Олександр Ткачук.

У 2016 році у вишиванку одягнули і Либідь, яка разом із братами стоїть на Майдані Незалежності. А ще протягом двох років у столичній підземці та на вулицях українських міст проводили публічні лекторії про історію українського строю.

а намагаємося працювати з широкою аудиторією. Розповідаємо про українську культурну спадщину цікаво й натхненно. Ми працюємо з етнографами, дослідниками, колекціонерами – розповідає Воронюк. – Маємо шалений запит із закордону. Звертаються, скажімо, з української недільної школи в Португалії чи Організації українців ОАЕ, намагаються зорганізувати якісний культурний захід про Україну. Ми допомагаємо. Важливо, щоб іноземці чули нашу версію нашої історії, а не нав’язану російською гібридною війною”.

Вишиванка як скарб і частина світової культури

“Народжені у вишиванках” – одна з перших акцій у рамках Дня вишиванки.

Для того, аби вдягти в сорочечки новонароджених українців, по всій країні об’єднують майстрині. Так, у Краматорську спілку організувала вимушена переселенка з Ясинуватої Оксана Муравльова. Завдяки їй вишиті льолі дарують у пологових будинках усієї Донеччини, а одну навіть передавали з ризиком для життя в тимчасово окуповану Ясинувату.

Крім того, організатори Всесвітнього дня вишиванки створили кіностудію “Диво”, що займається виробництвом документальних фільмів. У 2016 році презентували стрічку “Спадок нації”. Під час зйомок зробили приголомшливе відкриття.

Ностальгія за СРСР і російськими танками?

Сергій БУТКО,
представник Українського
інституту національної пам'яті
в Чернігівській області

Голова міста Новгород-Сіверського відмовилася прибрати комуністичну символіку з публічного простору

На жаль, славетний і стародавній Новгород-Сіверський Чернігівської області за останні кілька років став асоціюватися насамперед із комуністичною символікою — мозаїчними зображеннями керівників злочинного комуністичного тоталітарного режиму Леніна і Сталіна на водонапірній вежі в центрі міста.

Що було

З 2018 року місцева поліція та прокуратура за зверненням Українського інституту національної пам'яті розпочала кримінальне провадження за фактом пропаганди символіки комуністичного тоталітарного режиму. Важко раціонально пояснити той факт, що слідство затяглося аж до трагічної кончини Новгород-Сіверського міського голови Олега Бондаренка 29 жовтня 2020 року від COVID-19 і було припинено за фактом його смерті.

Відразу чітко з'ясуємо позицію Українського інституту національної пам'яті: звернення до правоохоронних органів було мотивоване категоричним небажанням місцевої влади виконувати вимоги Закону України “Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки”. Це був вимушений крок для реалізації законодавчих норм державної політики національної пам'яті, захист мільйонів жертв комуністичного тоталітарного режиму.

Що зараз

На початку 2021 року, після обрання головою міста Новгород-Сіверського Людмили Ткаченко, до неї одразу звернулися УІНП та Чернігівська обласна державна адміністрація з листами, в яких нагадували: “Пропоноємо Новгород-Сіверській міській раді провести передбачений частиною шостої статті 7 Закону демонтаж (вилучення з публічного простору) розміщених на водонапірній вежі у м. Новгород-Сіверський мозаїчних зображень Володимира Леніна та Йосипа Сталіна”.

У відповідь — відписка-відмова за підписом міської голови.

Нагадаємо, що в листах УІНП та ОДА, посилаючись на норми Закону щодо визначення комуністичної символіки, писали: “Відповідно до підпунктів “Г”, “Д” пункту 4 частини першої статті 1 вказаного Закону, символіка комуністичного тоталітарного режиму — символіка, що включає, в тому числі, зображення, пам'ятники, пам'ятні знаки, написи, присвячені особам, які обіймали керівні посади в комуністичній партії”.

У відповідь міської голови читаємо: “Вказані Вами мозаїчні зображення В. Леніна та Й. Сталіна не є ні пам'ятниками, ні пам'ятними знаками”.

Іншими словами, Новгород-Сіверська міська рада в тексті Закону “не бачить” терміна “зображення” і на цій умисній підставі твердить, що “право-

вий механізм їх демонтажу, в тому числі органами місцевого самоврядування, не передбачений жодним нормативно-правовим актом”.

А ще в цьому документі міська голова Новгород-Сіверського вказує на колективну відмову більшості депутатів виконувати вимоги згаданого Закону України: “Крім того, питання щодо демонтажу мозаїчних зображень В. Леніна та Й. Сталіна, які знаходяться на водонапірній вежі на Базарній площі в місті Новгород-Сіверському, було винесено на розгляд сьомої позачергової сесії VIII скликання, однак вказане рішення прийняте не було, так як не набрало достатньої кількості голосів депутатів”.

Ось так. Чому це питання вирішувалося на сесії міської ради, а не виконкомом міської ради чи персонально головою виконкому, тобто Людмилою Ткаченко? З'ясовано, що мозаїчні зображення В. Леніна та Й. Сталіна на водонапірній вежі НЕ є зареєстрованими пам'ятками місцевого чи національного значення. Про це після перевірки всіх реєстрів пам'яток та інших документів однозначно заявив Департамент культури і туризму, національностей та релігій облдержадміністрації. Іншими словами, для держави їх НЕ існує. Це і стало причиною того, чому в 2015 році до списків про декомунізацію ці зображення не потрапили, на них звернули увагу пізніше, після сигналів громадськості. Ще цікавіше, що вони НЕ знаходяться на балансі Новгород-Сіверської міської ради, НЕ є комунальним майном.

Отже, рішення сесії ради, відповідно до вимог закону, не потрібні. Без бюрократичної тяганини їхню долю має вирішити виконком Новгород-Сіверської міської ради в робочому порядку.

Тест на український патріотизм

До тексту цієї публікації ми додали, крім світлин з комуністичною символікою в Новгород-Сіверському, ще й світлин, зроблену російськими вояками в Україні на фронті російсько-української війни. На ній зображено танк із написом “За Ста-

лина!!!” 200-ї окремої мотострілецької Печенізької ордена Кутузова бригади Збройних сил Російської Федерації у складі берегових військ Північного флоту. Її підрозділи воювали проти Збройних Сил України в 2014 році на Луганщині, а в 2015 році — в боях за Дебальцеве. Загалом у військах російсько-агресора, як власне в усій Російській Федерації, був і є культ поклоніння Сталіну як символу агресії, загарбницької, імперіалістичної політики.

Це ще одне з багатьох нагадувань, що мозаїчні зображення на водонапірній вежі у Новгород-Сіверському є не просто комуністичною символікою колишнього злочинного тоталітарного режиму, а й символікою сучасного російсько-агресора, з яким Захисники України воюють вже восьмий рік...

Таким чином, відмова прибрати з публічного простору зображення комуністичних вождів є тестом на український патріотизм і відданість власній Українській державі.

Коментар Петра АНТОНЕНКА, головного редактора чернігівських газет “Світ-інфо” та “Струна”:

Отже, голова відмовилася. А ким, власне, є міський голова? Царем, імператором, Новгород-Сіверським князем відновленого через тисячу років князівства? І чому лише до неї претензії? Адже є МІСЦЕВА ВЛАДА. А це, насамперед, Новгород-Сіверська міська рада.

І все ж, не омиймо ролі міської голови Людмили Миколаївни Ткаченко. Вона ВНОСИТЬ те чи інше питання на виконком чи раду, робить доповідь, забезпечує виконання законів. А тут, коли йдеться про зображення Леніна і Сталіна, голова “не добачила” в законі норму, що комуністичною символікою є і її зображення, а не лише пам'ятники. Обмарило голову

форма — За життя”). Це свідчення того, наскільки дискредитовані у нас партії, при нинішньому партійному цирку в Україні з його понад 350-ма партійками.

Але все-таки закон вимагає, щоб і по округах, і в єдиному окрузі кандидатів висували політичні партії. Тому гляньмо, хто ж висунув тих, хто став депутатами. Тут нема жодного депутата від славних колись національно-демократичних сил. Навіть від таких порівняно відомих, як “Свобода” чи Народний Рух — обидві партії нині на узбіччі політикуму.

Не видно серед депутатів і членів попередніх партій влади. Ні “Нашої України”, популярної за Ющенка, ні партії “Європейська Солідарність” Порошенка. Представлені “регіонали”, нині перелицьовані у ОПЗЖ.

Лідер — “Наш край”, 6 депутатів. Друге місце — “Рідний дім”, 5 депутатів: партія чернігівського мера Атрошенка, яка не лише впевнено перемогла в Чернігові, а й створила структури і успішно виступила на виборах по області. Від цієї партії обрана депутатом і міська голова. По 4 депутати мають “Слуга народу” і “За майбутнє”, 3 — ОПЗЖ, по 2 — “Батьківщина” і Радикальна партія Ляшка.

Усі ці партії, звичайно ж, декларують патріотизм, державність. Навіть учорашні “регіонали” — ОПЗЖ — ніде ж не виступають за відновлення Радянського Союзу і за російські танки в Україні. Тому запитання до обласних організацій цих партій, депутати яких “не помічають” символіки тоталітарного комуністичного режиму в центрі древнього українського міста: ви з якої держави?!

Щодо юридичної, правової оцінки ситуації, то дивує не лише те, що правоохоронні органи з 2018 і аж по 2020 рік тягли з розслідуванням, а й те, що воно було припинене через смерть попереднього міського голови. Невже справа була відкрита конкретно проти нього, а не через порушення закону?

...Від Новгород-Сіверського до кордону з Росією — кілька десятків кілометрів. А межа самої громади є державним кордоном України з державою-агресором Росією. Саме Російська Федерація після розпаду Радянського Союзу офіційно визнала себе і проголосила правонаступництво СРСР. І “ правонаступно” продовжує загарбницьку політику Союзу.

Новгород-Сіверський став чи не останнім містом України, де лише недавно був демонтований пам'ятник Леніну. Хтось дуже боїться Закону про декомунізацію. Сумні “рекорди”. Слово — за виборцями, громадянами, українцями на цьому північному форпості Української держави.

Л. Ткаченко, яка має достатній стаж роботи в державних органах, зокрема в міськраді.

Наразі — про Новгород-Сіверську міську раду як адміністративно-територіальну одиницю. У процесі децентралізації в Україні у серпні 2018 року вона стала об'єднаною територіальною громадою, долучивши Новгород-Сіверський район, раніше окремих. Торік, при укрупненні районів в Україні, коли в області з 22-х їх стало 5, сформувався і укрупнений Новгород-Сіверський район, до якого влилися кілька сусідніх. Але там свої ОТГ, і громади від минулого року іменуються вже не об'єднаними, а просто громадами, за назвами їх центрів — міська, селищна, сільська.

Тож Новгород-Сіверська міська рада — це саме місто, де 14,2 тисячі населення, а також колишній район.

У жовтні 2020 року, на чергових місцевих виборах в Україні, була обрана й Новгород-Сіверська міська рада. Був переобраний міським головою Олег Бондаренко. На посаду вступити не встиг, помер. А на повторних виборах головою обрали Людмилу Ткаченко, котра, до речі, в жовтні була обрана однією з 26 депутатів міськради. Докладніше: 5 — обрані в територіальних округах, 21 — по єдиному багатомандатному округу, за списками політичних партій. Та яких же саме партій? Яким він є, політиком Новгород-Сіверщини, офіційно восени зафіксований виборами 2020 року?

Кидається у вічі переважна безпартійність депутатського корпусу. Жоден із 5-ти депутатів, обраних по округах, не є членом якоїсь партії. З 21-го депутата, обраного в єдиному багатомандатному окрузі, лише 5 партійні: “Батьківщина” — 2 депутати, по одному — “Наш край”, Радикальна партія Олега Ляшка, ОПЗЖ (“Опозиційна плат-

28. Хоумскулінг

Популяризація видатних постатей нашого українського світу — справа необхідна, добра і похвальна. Проте чи прийнятні будь-які методи і форми цього просвітництва? Цьогоріч відзначаємо 150-річчя від дня народження Лесі Українки. Найбільшим надбанням до її ювілею стало повне нецензуроване видання творів Лесі Українки у 14 томах — це, за Оксаною Забужко, “здійснена декомунізація Українки” (у Києві 25 лютого до 150-річчя з дня народження Лесі Українки відбулася офіційна презентація повного нецензурованого видання творів письменниці у 14-ти томах). Це означає, що є з чого вчитися і про Лесю, і Лесиною мови. Але є й інші, дрібні та вторинні видання, розраховані на невибагливого читача.

Купила й моя донечка популярне видання про Лесю Українку, привабливе зовні, інстаграмне всередині й безлике мовно. Леся, мабуть, від такого стилю зомліла б. Я ж вихоплю лише фокус словесного абсурду через слово **хоумскулінг**. Один із розділів цього поповового “шедевр” про Лесю Українку має назву: “Лесина освіта. Або **хоумскулінг** кінця XIX століття”. Осць такий собі черговий “**тизер байонік**” про Лесю Українку, про що ми вже писали в проєкті ПРОТИАНГЛІЗМ.

То як це називала перша жінка-націоналістка і поліглотка Олена Пчілка, що, власне, й організувала для своїх дітей оте **хоумскулінг** від теперішніх зачумлених чужиною нащадків?

Щоб не змосковщувати власних дітей, Олена Пчілка організує для них початкову **домашню освіту**, а Леся, що опанувала десять іноземних мов, й надалі не навчається в жодному офіційному закладі: “Повинна я сказати, що хоч українських книжок для дітей майже не було, але все ж і не так і мало було в сім’ї, де хотіли мати їх; це тим більше, що тоді у нас не розрізняли ще дитячої і недитячої книжки. Діти з великою охотою читали Кулішеві твори, оповідання Марка Вовчка. “Пана Твардовського” Гулака-Артемівського знали напам’ять. Великим вкладом в лектуру дітей були Андерсонові казки в перекладі Старицького і сербські пісні в його ж перекладі, що дуже любила Леся” (Денисюк І., Скрипка Т. Дворянське гніздо Косачів. Львів: Академічний експрес, 1999, с. 82–83).

Натомість батько спілкувався російською мовою: “Від батька вони не могли б навіть навчитися української мови, бо він нею не умів говорити. Власне, я “наважила” і завше окружала дітей та-

ПРОТИАНГЛІЗМ від Ірини ФАРІОН

кими обставинами, щоб українська мова була їм найближчою, щоб вони змалку пізнавали її якнайбільше. Життя зо мною та посеред волинського люду сприяло тому... **Училися обоє перше зо мною** (йдеться про Михайла і Лесю — І.Ф.), **потім до них ходили учителі і вчили їх по гімназійній програмі з деякими одніями**. Леся учила вкупі з братом теж латинь і грецьку мову (вона внаслідок того може вільно читати Гомера у перекладі — тож і перекладає его по-українському...

...Зо мною вона вивчила німецьку й французьку мови, сама вивчилася ще по-польськи і по-італійськи. Отже, перекладає зо всіх цих мов і, як Вам звісно, пише оригінальні речі (все то по-українському)” (Там само, с. 22–23).

Отже, під керівництвом матері — цього “ректора” домашнього університету — за програмою чоловічої гімназії Леся опанувала грецьку, латинську, російську, французьку, німецьку мови, а згодом вивчила італійську та англійську.

Сама про своє знання європейських мов без “жадних” дипломів Леся Українка писала в листі до М. Павлика 27 березня 1903 року, коли йшлося про її бажану можливість переїхати до Львова і жити саме з викладів чужих мов у галицьких гімназіях: “**Французьку і німецьку мови я знаю далеко порядніше, ніж звичайно знають “перші учениці” різних гімназій та інститутів в Росії, знаю і теоретично, і практично остільки, що можу статті в тих мовах писати, а листи і поготи (навіть вірші німецьким білим віршем перекладати), говорити мені по-французьки, що по-російськи сливе все одно. Італійську мову знаю тепер, у всякім разі, ліпше, ніж скільки треба, наприклад, в консерваторії співу, розмовляю тепер плавко і досить, щоб провадити ділову кореспонденцію. Англійську знаю теоретично (всетаки можу і вголос читати, не тільки очима) і можу без словника перекладати з неї. Якби мала учеників поляків, то знаю по-польськи стільки, скільки треба, щоб пояснити при лекціях. Російську мову знаю не менше, ніж кожний українець, що перейшов російські школи (хоч я їх не переходила), але вимову маю в російській мові гіршу, ніж у французькій, характерну для українки, і менше всього була б охоча, власне, сю мову викладати** (Леся Українка. Збір. творів у 12 т. К.: Наукова думка, 1978–1979, т. 12, с. 57–58).

Чи десь Ви в цій соковитій мові матері й доньки про **домашнє навчання і виховання** чули цей дивогляд **хоумскулінг**, який, з огляду на фонетичне пристосування в нашій мові, мав би геть іншу фонетичну оболонку: **говмскулінг**, бо англійське **h** в апелятивах українською слід передавати як **г**, а не **х**, як у російській, бо в них **г** просто нема, що відображає наш навіть далекий від досконалости в розділі чужослів Правопис-2019: “Звук [h] переважно передаємо буквою **г**”: *госпіс, Гельсінкі* та ін.? (Український правопис. Харків: Фоліо, 2019, с. 150).

Понад то, для нашої мови не характерний збіг голосних не на стикові морфем, тобто *говм*, а не *хоум!*, *геловін*, а не *хелоуін*, *вікенд*, а не *уікенд*, *Гемінгвей*, а не *Хемін-*

гвей, *Гавнтман*, а не *Гаунтман*. Пощо нам посередництво московської мови в переданні чужих слів? Так ми засвідчуємо свою вторинність.

На жаль, чинний правопис у переданні чужих буквосполучень **au, ou** дуже нелогічний і непослідовний, бо пропонує або паралельне передання буквосполуки **au: лауреат / лавреат, пауза / нава;** або лише через **ав: автомобіль;** або лише через **ау: Фауст, аутсайдер** (Там само, с. 156).

В англійській мові слово *home* не лише багатозначне з основним значенням “*дім, житло, оселя, господарство*” та ін., але й омонімне *home* в (past і p. p. **homed, pres p. homing**) 1. повертатися додому (*особл. про голуба*); 2. посилати, направляти додому; 3. перебувати, жити (десь); **to home with smb** мешкати у когось (спільно з кимсь); 4. надавати притулок, улаштувати в себе (АУС 2006, с. 648–649).

Відтак *homeschooling* — як значення домашнього навчання, утворене способом складання (*home+school*, де *school* без артикля “заняття, навчання”, АУС 2006, с. 1230) й ускладнене формантом *-ing*.

Отже, як засвідчує наш історичний досвід, і зокрема домашнє навчання Лесі Українки, своє на ноги ставить — а чуже з ніг валить, травинка ж кожна лише на своєму корені росте. Бажаю зростати саме з власної мови і власними словами плодоносити. Як Леся. Вона з творчости своєї створила Дім нашої мови.

29. Хомінг

У підручнику за 7 клас з біології читаємо таку тему: “Способи орієнтування тварин. **Хомінг**. Міграції тварин”. У зошиті для робіт з біології завдання двічі містять цей непотрібний новоанглїзм:

Чи вірите ви, що...

- 1) усі тварини здатні до міграції?
- 2) найбільш відомими мігруючими тваринами є птахи і риби?
- 3) **хомінг** — це інстинкт повернення додому?
- 4) добова міграція притаманна перелітним птахам?
- 10) **хомінг** проявляється в ластоногих?

11) найяскравіше інстинкт **повернення додому** проявляється в голубів? (Презентація до уроку з біології “Способи орієнтування тварин. Хомінг. Міграції тварин”).

Що ж таке *хомінг* на думку “європейських просвітителів” (вибачте: *коучів, тьюторів, менторів* і ще всякого варварства), що засліплюють нас “*сучасними вогнями*”? Виявляється — це споконвіку відома нам здатність тварин повертатися додому. Осць що пишуть про це полонені чужинством, що видають себе за освітніх новаторів:

“Наявність власної території для так званих територіальних тварин має величезне значення. Саме тому у таких тварин **хомінг** розвинутий найсильніше. Здатність розпізнавати та знаходити свій дім побудована на складній взаємодії вроджених (інстинктивних) та набутих форм поведінки <...>.

Хомінг може здійснюватись із значних віддалей (вугрі, лососе-

ві риби, морські черепахи, перелітні птахи). Осідлі територіальні тварини, як правило, не відходять далеко від свого “дому”. <...>. **Хомінг** забезпечують вроджені реакції, пам’ять, зовнішні та внутрішні подразники. Як зовнішні подразники-орієнтири можуть виступати характерні особливості місцевості, звукові, смакові подразники, запахи, розташування сонця, місяця чи зірок, електромагнітні поля. До внутрішніх подразників слід віднести м’язові відчуття та рухову пам’ять. **Найбільш вражаючою є здатність до орієнтування у птахів**” (Хомінг — це здатність тварин повертатися додому).

В англійській мові це слово вживають як іменник і дієприкметник: **homing** *n* 1. повернення додому; зворотний шлях; 2. здатність знаходити шлях додому (в голубів); 3. *ав.* зазначення посадок; приведення (літаків); **homing** *a* 1. що повертається (прямує) додому (назад); 2. що нудьгує за домішкою (АУС 2006, с. 649–650).

Пригадуєте, як з *нудьги, туги, журби* (а не від *хомінгу*) за рідним домом, рідною батьківщиною помірає в дикій Московщині героїня драми Лесі Українки “Боярня” Оксана?

У німецького філософа Ганса-Георга Гадамера є характерна стаття про тяжіння до батьківщини як мови. Він слушно зазначає, що Батьківщина — це щось **споконвічне**, а споконвічність полягає саме в мові, бо саме “*в рідній мові струменить уся близькість до свого, у ній — звичай, традиції й знайомий світ*” (Герменевтика і поетика. К., 2001, с. 188). Таке враження, що до рідної сторони птахи та звіри тяжіють більше, як деякі люди до рідної мови.

Словом, щастя — це повернення додому, до своєї мови, своїх звуків та інтонацій. **Часом потрібна чужина, аби відчуті сенс рідности: “...у реальному вимірі батьківщина — це передусім мовна батьківщина”** (Там само, с. 189).

30. Афіліація

Пощо називати словом *афіліація* дані про автора? Пощо творити підміну понять, а то й думати, що чуже слово принесло в нашу мову нове поняття і розширило горизонти нашого мовомислення? Пощо гра в переназивання звичного, зручного, очевидного? Хіба для демонстрації власних комплексів та неповноцінності.

Грізне слово *афіліація* я почула на свою адресу, коли в базу моїх наукових публікацій не дозволили внести моєї статті, де поряд із моїм авторством не зазначено додаткових даних про мене, зокрема місця праці та посади.

Звідки ж узялася ця *афіліація* з невластивим для української мови збігом голосних *ia* (правильним було б фонетичне пристосування через звукосполуку *ia* **афіліяція** за аналогією до питомої лексики: *діяльність*, а не *діальність*, що, на жаль, у словах чужомовного походження зруйновано сталінським Правописом 1933 року, що й досі чинний у цій псевдонормі).

В англійській мові **affiliation** [əˌfɪlɪˈeɪʃ(ə)n] *n* 1. приєднання;

приймання в члені; ~ fee внесок при вступі до організації; 2. юр. встановлення батьківства; авторства (у суді); ~ order судове рішення, що встановлює батьківство й визначає розмір аліментів; 3. офіц. зв’язок, контакт; business ~s ділові зв’язки; political ~s політичні зв’язки; to have few ~s with the local population мати мало контактів з місцевим населенням; 4. юр. усиновлення (АУС, с. 63).

Попри те, етимон цього слова сягає грецької лексичної одиниці *affilio* “*прив’язаність*”, що спричинило виникнення психологічного терміна на позначення “*соціально-психологічних феноменів, які лежать в основі побудови взаємообумовлених відносин*” (Купрій Т. Г. Соціальна афіліація студентської молоді як чинник організаційного розвитку вищої школи).

Уперше це як термін ужив американський психолог Генрі Мюррей у другій половині XX ст., розуміючи *афіліацію* як основну потребу людини в процесі суспільної взаємодії: “*Заводити дружбу і відчувати прихильність. Радити іншим людям і жити разом з ними. Співпрацювати і спілкуватися з ними. Любити. Приєднуватися до груп*”. На думку психологів, загальними чинниками афіліації є: 1) необхідність порівняти себе з іншими, позбавитись невпевненості; 2) необхідність отримати позитивну стимуляцію завдяки цікавому живому спілкуванню; 3) потреба в отриманні схвалення, уваги; 4) потреба в емоційній підтримці (Купрій Т. Г., там само).

Термінного значення набуло це слово і в інших галузях знань. Зокрема, в математичній термінології та інформатиці, фізиці та споріднених науках **афіліація** — це приєднання / приєднання, приймання / прийняття у члені; в економічній термінології — приєднання на правах філіалу.

То до чого ж *афіліація* в зазначенні даних про науковця (прізвище, ім’я, по батькові автора; дані про організацію, де працює вчений; факультет, підрозділ; місто, поштовий індекс, країна)? (див. Що таке афіліація, і чому вченому так важливо правильно її запознати? ©Наука та метрика).

У цьому контексті термін абсолютно невмотивований, недоречний, безглуздий. Його поширено через згубну для нас космополітизацію нашої науки, що виявляється у визначенні Міністерством освіти та науки від часів С. Квіта — Л. Гриневич (і досі) перевагах й престижі публікуватися в закордонних виданнях (зокрема базах даних Scopus та Web of Science). З огляду на теперішню політику Міносвіти, публікування наукових досліджень у вітчизняних фахових виданнях визнано вторинним, другорядним. Пріоритет надано закордонним виданням, як і чужим словам. Коли нема національної свідомости та гідности, то і слів власних не вистачає, то самовідчуження і самозречення видають за благо, корисну новизну та поступ.

На щастя, мені до таких не “афіліюватись”.

Микола ЖУЛИНСЬКИЙ,
академік НАН України

“Наверни нас до Тебе Господи,
і ми навернемося;
онови дні наші, як у давнину”.
Плач Єремії, 5:21

Думаю про Святослава Праска, про його повісті й романи, які я з нагоди 80-річчя перечитував-переглядав, а тепер під впливом подарованої ним духовної науково-популярної книги “Господньої молитви таїна” звернувся до плачу пророка Єремії.

Гірко опечалений народною наругою над грішним Єрусалимом і його народом, оганьбленим агресивним приниженням і знущанням, пророк Єремія молить Господа змилюватися і милосердним оком поглянути на їхню наругу: “Спадщина наша перейшла до чужих, доми наші – до іноплеменників; ми зробилися сиротами, без батька; матері наші, як удови” (5:2–3).

Гадаю, ці молитви та звернення до Бога біблійного пророка обдумувалися в родині майбутнього християнського письменника – так себе іменує наш ювіляр, бо ж його “рід по батьківській лінії був священницьким і учительським у багатьох поколіннях”, і, читаючи Біблію, думки рідних наворачалися до драматичного становища рідного краю, важкої долі свого народу, пригніченого і приниженого чужинцями.

Директора Курганівської початкової школи Березнівського району Рівненської області Богдана Йосиповича Праска – члена ОУН, керівника районного оунівського підпілля – 17 березня 1946 р. було заарештовано емебїстами, і п’ятирічний Святослав, якого ще встиг навчити писати батько, зрозумів сиротою, а мати – “як удова”.

Разом із вірою в Бога, яку плекала в малому Святославі глибоко віруюча мати, прийшло від батька – активного організатора націоналістичного підпілля ще на Холмщині, а згодом і в Галичині та від батькових сестер-вчительок – тітки Любомири і тітки Віри розуміння причин принизливого становища українців під польським владарюванням і московською окупацією. Там і відповідна лектура, а саме книжки, які лишилися на горищі дідової хати, значно посприяли національному самоусвідомленню сина репресованого оунівця.

Пізнання істинної історії України завдяки працям Михайла Грушевського, Миколи Аркаса, Дмитра Дорошенка, Івана Франка розширило його світоглядні горизонти, а художні твори Уласа Самчука, особливо роман “Волинь”, Андрія Чайківського, Андріана Каченка, Богдана Лепкого, Юліана Опільського наворачали до несмілих намірів пережити таємничі поетичні озоріння. Та, мабуть, цей дар образного мислення пробудився в Святославі Праску ще раніше, бо в романі-трилогії “Столочене жито”, багато в чому автобіографічному, в художньому життєписі головного героя Мирослава Скали зримо проглядається доля автора. Як і його родини – батька Богдана, іменованого в романі Зіновієм Скалою, матері Надії, старшої сестри Марусі, яка майже сімнадцять років поневірлялась на Колімі, сестер Любомири та Віри, дідів Василя і Йосипа... Усі герої роману-трилогії мають реальних прототипів, виступають переважно під власними іменами, чи не кожен із них потаврований катаклізмами самовипробування, насланих на них комуністичним режимом.

Це ж про себе розповідає автор роману “Столочене жито”, коли пише: “Мирослав ще від 6 класу таємно пописує вірші”, це ж свою першу травму переживає він, коли за саркастично віршовану пародію на ненависного інтернатівського вихователя його ледве не виключили зі школи як підступного “ворога народу”.

Це ж свої переконання, свою позицію висловлює автор духовних розмислів “Господньої молитви таїна”, коли в “Столочене жито” описує дискусію першокурсників географічного факультету Львівського університету про духовну місію Слова, яке повинно заронити в душі українців зерно свободоловства.

У цій дискусії студент-географ Мирослав обстоює думку про те, що “всі біди починаються саме з духовного занепаду”, що

Той, хто обнови душу вірою

Святославу Праску – 80 років

“державу насамперед слід будувати в душі, цебто в людській свідомості”.

Мирослав викладає свою версію визначення Душі, яка базується на осмисленні ним біблійних істин та новочасних наукових відкриттів: “Душа – це універсальна високоорганізована біокосмічна енергія Всесвіту з єдиним кодом життєвих, інтелектуальних і духовних цінностей, що закладена і функціонує на генному рівні нашої підсвідомості”.

Над питаннями віри, душі, духовності, як і над гострими національними проблемами особливо прищільно замислювався студент Львівського університету Святослав Праск, а отже, і головний герой роману “Столочене жито” Мирослав Скала, якому романіст “довіряє” висловлювати думки автора, здійснювати ті вчинки, які судилося робити романісту, проходить ті самі випробування і знаєвати тих переслідувань, які випали на долю самого письменника. Так, Святослава Праска, тоді студента Львівського університету, ініціатора створення першого таємного політичного гуртка “Визволення”, активного учасника Клубу творчої молоді шістдесятників “Пролісок”, буквально за горло вхопило львівське КДБ і роками все тісніше й тісніше затягувало зашморг у вигляді викликів на так звані бесіди – допити, звільнені з роботи, настирних схильно до співпраці з органами...

Морально-психологічне напруження і повсякчасні стресові ситуації, які створювали і провокували кадебісти, призвели до серйозних ускладнень із здоров’ям. Тридцятишестилітній письменник майже три роки балансував між життям та смертю і лише завдяки вірі в Бога і Господній Молитві зміг здолати цю загадкову хворобу.

У книзі “Господньої молитви таїна” Святослав Праск зізнається, що ось уже тридцять років вивчає і осмислює Біблію і щоразу робить у ній відкриття. Це його настільна книга і основне джерело духовного наповнення своєї Віри. Віри в Бога і віри в щасливу долю України, за свободу і незалежність якої боровся його батько Богдан “Підкова” і тисячі-тисячі героїв УПА.

Духовно досконалою особистістю не може стати людина, якщо вона не наповнить свою душу вірою в Бога, бо “лише віра в Бога по-справжньому очищає душу, тільки вона облагороджує нас”, переконаний Святослав Праск. Він усе своє свідоме життя “неспішно й поступово долав стрімкі духовні східні світопізнання, а відтак і нашої Віри в Небесного Творця”, намагаючись пізнати найскладніші склепіння нашої фізичної і духовної світобудови, хоча й усвідомлював, що повністю збагнути абсолют істини людини, мабуть, не дано, бо Вселенська Божа таїна захищена від людського пізнання за сімома замками.

Замислюється письменник у своїх романах і над проблемою пробудження рідного народу, зокрема над тим, чому злочинні дії більшовицького режиму такі, як голодомори, сталінські репресії, насильницькі виселення селянства, не викликали масових збройних спротивів, одностайного всенародного спалаху гніву і помсти – “чому не спричинили всеохоплюючої ланцюгової реакції всенародного пробудження”.

Дивувався романіст із величезної маси народного терпіння і захоплювався героїзмом та жертвуністю українських повстанців, які були фанатично віддані ідеї визволення України від окупантів, без вагань ішли за неї на смерть, на каторгу. Як глибоко віруючий християнин, автор історичних романів “Горинь”, “Здобути або не бути”, “Столочене жито” роздумує над тим, чому не братня щира любов до ближнього, а груба, часом брутальна сила, яка не зближує, а найчастіше внутрішньо відштовхує, нерідко переважала в ці критичні для України катаклізми.

Драматична доля героя роману “Горинь” Петра Вернидуба нагадує морально-психологічні потрясіння самого письменника, пережиті в дитячі роки, коли після ув’язнення батька він із матір’ю змушений був ночувати в болотах, уникаючи виселення як члени родини “українського буржуазного націоналіста”, “ворога народу”. А хіба детально випиране в трилогії “Столочене жито” вимушене

проживання родини Прасків-Скалів на Донбасі, куди за наказом місцевого відділення КДБ спровадили вчорашнього воюка УПА, гулагівця і виселенця, не травмувало школяра, який не міг не замислитися над тим, чому “в його школі із 36 учнів – 28 за національністю українці, а навчання проводиться московською мовою”? Чому сюди, в Донбас, в Україну, завезли, заслали, завербували тисячі суспільних покидьків з усього Союзу, передусім із Росії, і витворили російськомовне, з кримінальними осередками, антиукраїнське середовище, в якому голодранська кацапня, різні “зеки” й “чурки” зневажливо обзивають українців “хахлами” та “бандерами”? Чому на географічному факультеті, на його Святослава-Мирослава курсі зібрався лише невеликий гурт патріотичних однодумців, решта ж спілкується переважно російською мовою, а своє хворобливе відчуття меншовартості намагається приховати нарочитою демонстрацією незалежності в поведінці та спілкуванні?

Святослава-Мирослава глибоко ранить оте системне перетворення українців, української нації в безвольні гвинтики, чому значна частина молоді, його покоління змиряється з послідовно нав’язуваним “опікуством” з боку “старшого брата”. Його особливо непокоїть “отой антинаціональний морально-духовний зашморг, закинтий більшовиками на послушну шию українця”, що неминуче призведе до втрати здатності боротися за свою незалежність. На жаль, затягувати цей імперсько-шовіністичний зашморг, генеалогія якого сягає періоду з’яви ідеологемі “Третій Рим” і трансформованої в політичну доктрину “русский мир”, ревно допомагають новочасні яничари, які українською мовою обплывують гадючою ідью українських патріотів, національно-визвольні змагання, Українську греко-католицьку церкву. Вони вивертали злостиво, із зневагою і люттю та ще й українською мовою хитру і підступну україновбивчу ідеологічну іржу, яка розділа незрілі українські душі, притлумлювала відчуття національної гідності, деформувала історичну пам’ять і порівняння до національної єдності та солідарності.

Святослав Праск згадує в романі “Столочене жито” зрадливу письменницьку службу режимові Ярослава Галана, Юрія Мельничука, осмислює наслідки домінування в університетському освітньому процесі не фахових дисциплін, а історії КПРС та політекономії, згасання, вивітрювання з університету національного духу і замислюється над актуальною і тоді, в 60-70 рр. минулою століття, і в наші дні проблемою: “Чи є в нас нині в Україні ота істинно українська (хоча б наукова, якщо не політична) еліта нації?”

Бо тоді, в часи навчання майбутнього письменника в Львівському університеті, йому не випало зустріти хоча б одного університетського викладача, який би відповідав критеріям української національної еліти. Автор трилогії подає своє визначення національної еліти: “Адже українськими елітарними ученими можна іменувати оті інтелектуальні вершки суспільства, які у свою пошуково-творчу основу беруть українську національну ідею, сформовану на найвищих зразках національної ментальності, що випроудкована на рідній культурі, духовності та моралі”.

Справді, після закінчення Другої світової, після вимушеного, внаслідок тривалої війни сталінського режиму та жорстоких репре-

сій, згортання національно-визвольних змагань ОУН-УПА Україна не дорахувалася сотні й сотні тисяч української еліти. Скільки їх, молодих, освічених, національно свідомих юнаків і дівчат, пролилося, за сповідальним поетичним визнанням Василя Симоненка, “крапелькою крові” на священне знамено України! На жаль, і досі значна частина нашого народу не пізнала і не усвідомила вражаючої самопожертви героїчної української молоді, яка часто до передостаннього патрона (останній залишала для себе) боронилася від лютого в своїй ненависті енкаведистського окупанта, підтримала в бункерах себе гранатами, а то пострілами в скроню завершувала своє юне життя.

...Лише недавно я дізнався про те, як неподалік від мого рідного села Новосілки у Хрінницькому лісі радянські партизани-ковпакиві разом із загonom енкаведистів рано-вранці 10 жовтня 1944 року оточили кривку, в якій були юні повстанки – членкині формувань ОУН-УПА Сич Марія, 23 роки, Сич Надія, 18 років, і наймолодша, 17 років, Галина Тарасюк – станична сусіднього села Хрінники. Три години дівчата відбивалися від ворогів. І коли закінчилися патрони, дівчата заспівали “Ще не вмерла України” і підірвали себе гранатою. Вже підвечір повстанці чи то зі сотні “Шупака”, чи зі сотні “Босоти” повитягали з-під вивернутих вибухом гранати соснових колод тіла Марійки та Надьки, а Галя лежала біля кривки з відірваною рукою і вибитими осколками очима, поскладали їхні тіла рядочком під сосною, викопали швиденько могилу... Хтось порадив написати записку і покласти в могилу.

Перезахоронення тіл молодих повстанок на кладовищі села Хрінники відбулося 19 липня 1992 року. Тоді знайшли й записку, закупорену в пляшечці, яку повстанці тоді склали і яка нині зберігається у Млинівському районному краєзнавчому музеї на Рівненщині.

“Тут спочиває три лицарки, котрі згинувли через московських катів, зробивши самі собі гранатою смерть. Краще згинувти, ніж здатись катом на муки. Згинувли під час облоги дня з понеділка на вівторок. Була приготвлена облога.”

Згинувли у вівторок числа 10.X.1944 р.:
Тарасюк Галина літ 18-ти
Маруська Сич 24-й рік
Надія Сич 18-ти

Слава лицаркам, впавшим в боротьбі за нашу Україну. Повстанці це робили.

Не зна... (далі нерозбірливо – М. Ж.)
10.X.1944 р.”

Як тут не згадати відтворений майстерно в романі “Сотенний Лис” образ реального повстанця Георгія Юрченка – командира Сотні особливого призначення Української Повстанської Армії. Із особливим емоційним переживанням Святослав Праск творив героїко-романтичну сагу про цього національного героя, який так тахтенно, з якоюсь грайливою бравадою, балансує на смертельній межі авантюрного ризику, вів свою звитяжну і жертвовну стежу в безсмертя.

У жорстокому протистоянні з ворогом сотенний Лис демонструє дивовижно несподівані, майстерно зреалізовані прийоми боротьби; повсякчасно перебуває в пристрасному жаданні поринути у вир бою і з пекельною одержимістю карати, помшатися за всі біди і трагедії, що їх приніс на українську землю московський режим. Письменникові вдалося “визволити” талановитого повстанського командира – сотенного Лиса (Георгія Юрченка) із забуття, підняти його образ на рівень символічного узагальнення. Скільки таких лицарів і лицарок боролися в УПА за волю і незалежність України!

Треба володіти особливим даром епічного розгортання історичного часу, щоб завдяки художньому “вроценню” у його нестримний плин реальних подій та історичних осіб відкрити перед читачем таку простору, наповнену багатьма подіями, фактами, дійовими особами героїчною і драматичною історією нескореного народу в ХХ столітті. Як правило, письменник обирає для ідейно-естетичної акцентації на визначальній проблемі художнього осмислення образ ідеального, як на його розуміння, українця – борця за волю України, захисника Вітчизни. Таким героєм, державним мужем-воїном постає в трилогії “Здобути або не бути” організатор і перший командувач Української Повстанської Армії Роман Шухевич.

Письменник здійснив величезну науково-дослідницьку роботу задля того, щоб через образ видатного організатора і очільника національно-визвольної війни в Україні Романа Шухевича – “Тараса Чупринки” та інших видатних борців за волю України – Євгена Коновальця, Степана Бандери, Ярослава Стецька, Андрія Мельника, Дмитра Лячківського, Василя Галаса, Тараса Боровця-“Бульби”, Василя Кука, Олекси Гасина, Олега Кандиби-“Ольжича”, Миколи Лебеда, Леоніда Ступницького, Дарії Гусяк, Івана Клиніва-“Легенди” (ці та інші історичні особи художньо виразно й об’єктивно відтворені у трилогії) – розгорнути панораму революційної боротьби українського народу завдяки військовій потузі УПА під проводом ОУН за незалежну Українську Державу.

Більшість цих українських героїв, національних провідників загинули в боротьбі з підступним ворогом, але ні московському імперіалізму, ні гітлерівському нацизму, ні польському паціфікаційному “зазіхання” на українські землі й душі не судилося впокорити національний дух. Святослав Праск оприлюднює одне з головних завдань, яке ставить перед собою, перед українськими Збройними силами головний командир УПА Роман Шухевич. Крім безпосередньої збройної боротьби з окупантами необхідно, вважав він, “розбудувати” приспаний віками український національний дух непокори в охололих душах хохла й малороса. Адже будь-які імперії приходять і гинуть, а істинний національний дух, коли він є, залишається навіки в крові нащадків.

Дух і Віра – ці дві взаємопов’язані, взаємозумовлені константи і визначають ідейне спрямування усієї творчості Святослава Праска.

Письменник повсякчас наголошує на ролі та значенні Молитви й Віри як духовному способі оздоровлення людини і нації, як заповуші творення національно свідомої, духовно зрілої Особистості. Святослав Праск у своїх книгах “Горинь”, “Здобути або не бути”, “Столочене жито”, “Коріння і пагіння” відтворює складний процес формування такої особистості завдяки цілеспрямованій роботі його героїв над національним самосвідомленням, осмисленням своїх коренів, національної історії, культури, традицій народного саморозуміння та досвіду.

Людина невірною, бездуховна легко розчиняється в антилюдяній, атеїстичній системі, її людське “я” морально деформується, оскільки система позбавляє людину передусім свободи духу і моральної відповідальності за свої вчинки, дії. Для письменника, який вклав так багато власного, індивідуального, пережитого і переосмисленого в художні долі своїх героїв (Петра Вернидуба і Мирослава Скали), дуже важило те, щоб викликати читача на діалогічне сприйняття його творів. До речі, роман “Горинь”, наповнений великим потенціалом історичної інформації, продукує величезний масив знань і є, по суті, романом-диспутом. Цей твір спрямований на формування світоглядних орієнтирів молодого українця шляхом аргументованого розв’язання нав’язуваних передусім російсько-імперською пропагандою псевдоісторичних концепцій, ідеологічних установок і стереотипів мислення.

Дослідник життя і творчості Святослава Праска Левко Воловик справедливо наголошує на домінуючій ролі головних героїв його творів: усвідомлення свого родоводу, родоводу свого народу і держави, свого покликання і обов’язку власного життя, самого смислу існування. По суті, книга “Коріння і пагіння” виступає як Святославом Праском не лише заради дослідження свого родоводу, родової пам’яті, а й з метою спонукати читача до висвітлення глибин власної родової і національної історичної пам’яті. Та головним, стверджує письменник, було для нього і для його героїв досягнення свободи і державності, а ця “висока мета вимагає високих помислів душі, гарячого серця й холодного розуму та постійного перебування на межі поміж життям і смертю”.

Ідеалом Святослава Праска – талановитого письменника, подвижника на ниві просвітницької діяльності – завжди були духовно суверенна особистість, душа якої наповнена Вірою, згуртована українська нація із сильним національним характером та потужною волею до державного самоздійснення. Досягнення такого ідеалу і присвятив своє життя і творчість цей християнський письменник.

Шанобливе ставлення до жіноцтва в Україні

Марія ГУЦОЛ,
голова ІФМО ВУТ “Просвіта”
ім. Т. Шевченка, лавреатка премії
ім. Марійки Підгірянки

З давніх-давен українців відзначало особливе ставлення до жінок, і це в часі сягає не століть, а тисячоліть. Так стверджує історія та археологія – наші пра матері були берегинями родини, роду, племені й усього народу.

Виважене і шанобливе ставлення українців до жіноцтва було поширене серед усіх соціальних станів і за Київської Русі, і після її Хрещення.

Права жіноцтва були вписані до “Руської Правди” – зведення тогочасних законів Київської Русі, виконаного Ярославом Мудрим на початку XI століття.

Закономірно, що обожнюваний дохристиянський образ жінки-берегині з часом поширився і на культовий образ християнської Богоматері. І в суворих війнах, січових лицарів-козаків найсвятішим образом-захисницею була саме Божа Матір. Майже усі їхні храми йменувалися: Покрова Богоматері, її образ був не тільки на іконах, а й на хоругвах і бойових прапорах. Не розлучалися вони з нею, беручи ці образи з собою в бойові походи, морські чи суходольні. Не залишали вони Богоматері й за лихих годин. Як у поемі Тараса Шевченка “Іржавець”:

*Як мандрували день і ніч,
Як покидали запорожці
Великий Луг і Матір Січ,
Взяли з собою Матір Божену,
А більш нічого не взяли.*

...Збереглися і портретні образи, окрім храмових образів, так звані “парсуни”, гідних поваги й пам’яті жінок. З них на нас дивляться благородні й мудрі жінки, май-

же всі – з книжками в руках (ознака їхньої освіченості). Серед них не лише шляхетні, а й козацькі, мішанки й селянки. Це успадкована з давня традиція увічнення благородних жінок за їхню добродію.

Образ Жінки-“Просвіти” з’явився в організації ще на початку її становлення в Україні, 152 роки тому, і став емблемою Товариства. Пережила “Просвіта” арешти та загибель найкращих синів і дочок, заборони, репресії та гоніння, адже мала захист крилатою жінки-Берегині. Цей образ, про авторство якого достеменно мені не відомо, небесний і земний водночас. Крила за спиною – символ високої духовності народу, талановитості його людей і святості національної ідеї. Жінка в одній руці несе смолоскип, як символ світла, а в другій тримає відкриту книжку – символ освіти. Адже просвітяни вчили читати і писати, відкривали бібліотеки, організували драматичні гуртки та просвітянські хори. Жінка впевнено стоїть ногами на рідній землі, що є свідченням її непохитної віри в соборність та незалежність держави. Символ-фігура крилатою жінки-Берегині була в символіці “Просвіти” завжди і відроджувалася в часи “відлиг” та піднесення.

Мама – найдорожча та найрідніша за всіх...

Діана ГОВЕРА,
лауреатка премії ім. Марійки Підгірянки

Серед української громади День Матері, який щорічно святкуємо в другу неділю травня, вперше влаштував Союз українців Канади в 1928 році. Наступного року це свято відзначалося вже й у Львові. Ініціаторкою урочистостей була Олена Кисілевська, редактор тижневика “Жіноча доля”. 1929 року “Союз українців” зніщював упродовження цього свята на Тернопільщині. Організації “Просвіта”, “Рідна школа”, “Пласт”, “Сокіл” та інші організували концерти, конференції, фестивалі по всій Східній Галичині. Відтоді, День Матері відзначали дуже широко.

У 1939 році свято заборонила радянська влада. З 1990 року завдяки зусиллям громадських організацій свято матері повернулося в Україну. За часів незалежності свято встановлено “...на підтримку ініціативи Державного комітету України у справах сім’ї та молоді, міжнародної організації “Жіноча громада”, Спільки жінок України, громадської організації “Союз українок...” згідно з Указом Президента України “Про День матері” від 10 травня 1999 року № 489/99. Відзначають його щороку у другу неділю травня.

Мама у кожного – одна і у кожного своя, проте у всіх вона по-своєму найкраща. Будь-яка людина, усвідомивши себе на особистісному, духовному та національному рівні виходила у своєму серці любов до матері щонайменше у трьох її іпостасях.

Перша з них – це мама, яка дала життя. Світла і щира усмішка, дбайливі руки і ніжний погляд є втіленням найбільш

чистої та безкорисливої любові. Вона є вірним другом, надійною опорою, широким порадником, берегинею життя і клопіткою вчителькою. Перше слово, перший крок, перша радість, перший біль, перші сльози і перша любов – усе починається з мами. Все наше життя починається з мами, кожна хвилинка у ньому увінчана її бережливим та чистим почуттям любові і турботи. Мама – найдорожча та найрідніша за усіх... Вона виплекала і виховала найцінніший свій скарб – дитину. І виконала найважливішу місію – дати нове життя.

Другою матір’ю у нашому житті є Матір Божа – уособлення чистоти, любові, терпіння, милосердя, віри та самопожертви, яка усе це віддала заради свого улюбленого Сина – Ісуса Христа. Це Мати, до якої ми молимося і просимо здоров’я для рідної неньки. Вона є духовним началом для нас, християн, втіленням найвищої материнської місії – милосердя через терпіння та безкорисливої любові через страждання. Мати Божа виступає заступницею усіх матерів і прикладом для наслідування, а її любов – є скарбницею та істиною духовності для всіх людей (її синів і дочок).

Третьою матір’ю у житті людини є Батьківщина. Рідна земля, домівка, материнська хата, батьківський поріг, місце, де на тебе завжди чекають, де почувашся потрібним і найщасливішим. Там, де пробігали шляхи босоногого дитинства і переплелися усі відомі почуття дитячого, юного і дорослого життя. Ненька-Вітчизна лежить у серці кожного патріота світлим відблиском любові до усього рідного, знайомого і

Звернення до наших читачів, передплатників, просвітян

Друзі!
Тижневик “Слово Просвіти” – один із небагатьох нині існуючих островів незалежного українського слова в інформаційному морі – за певного “сприяння” нашої влади опинився на межі припинення свого існування. І тільки ми самі – ті, хто любить, шанує і цінує українське правдиве і об’єктивне слово, можемо допомогти тижневику. Будь-яка фінансова підтримка видання – це вагомий внесок в українську справу. Тож подаємо Вам наші банківські реквізити:

АТ “Альфа-Банк”, р/р UA 30 300346 0000026002016994001; отримувач: ГО “Всеукраїнське товариство “Просвіта” ім. Тараса Шевченка; код ЄДРПОУ/ІНН: 00031756.

Призначення платежу заповнюється платником так, щоб надати повну інформацію про платіж.

На наше прохання про допомогу для газети “Слово Просвіти” відгукнулося:

1. Кропивницька Мар’яна Андріївна – 800 грн.
2. Стебловська Леонілла Петрівна – 100 грн.
3. Лизанчук Василь Васильович – 500 грн.
4. Стасик Юлія Іванівна – 100 грн.
5. Мельниченко Володимир Юхимович – 1000 грн.

Козацьке кладовище Одеси

Ярослава РІЗНИКОВА, м. Одеса

Нарешті Міністерство культури та інформаційної політики України занесло найстаріше козацьке кладовище Одеси до Державного реєстру нерухомих пам'яток. Тепер цей об'єкт культурної спадщини отримав статус пам'ятки історії місцевого значення, що підтверджено наказом Міністерства від 26 квітня 2021 року. Наразі це єдине кладовище Одеської області, занесене до реєстру, яке офіційно має пам'яткоохоронний статус.

Куяльницьке козацьке кладовище вважають найстарішим в Одесі. Його засновано наприкінці XVIII століття неподалік Хаджибейського лиману. Воно займає 16 гектарів на схилі Шкодової гори та розташоване на території колишнього поселення Куяльник, звідки й походить назва. Його називають також “Сотниківським” на честь похованої тут родини козака Сотниченка та поховання козаків Сотниківської Січі.

Одна з найдавніших могил на цвинтарі датована 1791 роком, тобто за кілька років до того, як наше місто отримало назву Одеса. Історики вважають, що це кладовище було створено у 1775 році, одразу після ліквідації Запорізької Січі.

Першим на Куяльницьке кладовище як на предмет культурної спадщини звернув увагу археолог, директор Одеського історико-археологічного музею Михайло Болтенко. У 1920-х роках в районі Шкодової гори він проводив

розкопки пам'яток Усатівської культури та почав фіксувати цвинтар.

Далі інтерес до кладовища відновився у 1980-90-х роках завдяки роботам краєзнавця Романа Шувалова. Він проінспектував цвинтар та видав у 1992 році брошуру з малюнками, позначками розташування та описом могил. Згодом цим питанням займався Ігор Сапожников, який узагальнив свої дослідження у праці “Кам'яні хрести Степової України: XVIII – перша половина XIX ст.”, виданій у 1997 році. Дослідники були переконані, що на цвинтарі хоронили спочатку вихідців із Запорізької Січі, які тут оселилися після її ліквідації, згодом чорноморських козаків і тих із них, хто не пішов на Кубань у 1792 році. Вони отримали назву “нерубаї”, оскільки їх примусили роззброїти й скласти присягу, що ніколи не воюватимуть проти царя. Так і жили нерубаї у поселеннях, які з часом отримали назву Нерубайка (Нерубайське), Усатівка (Усатово). Саме їх руками добувався черепашник для будівництва військової гавані, а згодом Одеси та навколишніх сіл.

Катакомби давали непоганий прибуток, козаки возили черепашник до міста на возах (біндюгах), якими в старі часи возили гар-

мати. Згодом, коли порт і місто розрослись, козацькі біндюжні громади працювали в порту, перевозячи вантажі.

На Сотниківському цвинтарі поховані, зокрема, власники великих мереж штолень, в яких добували камінь, козаки-нерубаї Шмигора, Гетьманенко та інші. Загалом на цвинтарі більше п'яти сотень поховань, майже дві сотні увінчані кам'яними чотири-, шести- та восьмикутними хрестами.

У метричних книгах із 531 запису про поховання 347 мали суто українські прізвища. Р. Шувалов припускає, що це прізвища нащадків запорозьких полкових старшин, гетьманів, генеральних осавулів. Це підтверджується й тим, що виготовлення кам'яних надгробків тоді коштувало недорого – понад 25 карбованців, тому їх могли собі дозволити лише заможні верстви населення. Звичайним смертним на могилі вста-

новлювали дерев'яний (у кращому разі – дубовий) хрест. Але якщо ти рубав черепашник, то й пам'ятник тобі зроблять із нього.

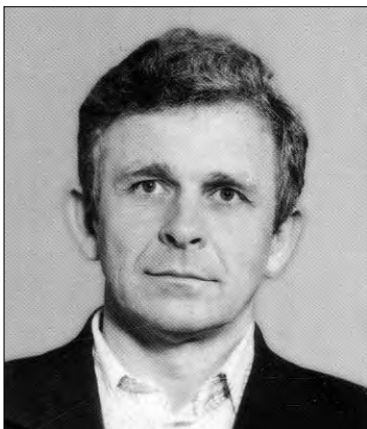
Для Одеси це кладовище має не лише історичне, а й культурне значення, оскільки хрести є зразком народного кам'янорізного мистецтва, що вимагає й відповідного ставлення до цього об'єкту.

Однак наразі жодна офіційна

структура ним не опікувалась, і впорядковували його представники громадських організацій та активісти. Відтак нагальним завданням є визначення його майбутнього балансоутримувача.

Надання Міністерством цього об'єкту статусу пам'ятки історії місцевого значення дасть можливість Департаменту культури, національностей, релігій та охорони об'єктів культурної спадщини Одеської облдержадміністрації більш предметно говорити з Одеською мерією щодо взяття його на баланс з подальшим укладанням охоронного договору зі “Спеціалізованим підприємством комунального обслуговування”, що опікується міськими кладовищами.

Робота продовжується, але нині я широ вітаю всіх, хто піднімає це питання та вболівав за долю пам'ятки.

Леонід КЛИМЧУК, почесний голова Коростенського ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

Двадцять років тому Видавничий центр “Просвіта” надрукував книгу “Українська афористика”. Це 3500 висловлювань ста мудрих українців, зібраних майже за тисячоліття, від часів Київської Русі до сьогодні. Є тут більше півсотні афоризмів і коростенського любомудра Євгена Григоровича Ященка.

Коли у 1989 році на Коростенщині, першим у Житомирській області, виник Народний Рух України, активним його учасником став і Євген Ященко. Тоді ж він розповів мені про своє захоплення есеїстикою французького філософа-гуманіста Мішеля Монтеня та свої неафішовані творчі напрацювання “в шухляду”. Попросив мене як голову Руху посприяти публікації в журналі “Новый мир” його статті “Велич Томаса Мана” – про німецького письменника-лауреата Нобелівської премії з літератури, для дослідження творчості якого Ященко у 80-ті роки їздив аж у

Євген Ященко – коростенець тисячоліття

Московську наукову бібліотеку.

У той неспокійний час перебував я мало чим мій йому допомогти, особливо в московському журналі. Тож порадив звернутися в київське видавництво “Український письменник”, де тоді працював мій колишній однокурсник, який світоглядно належав до когорти “шістдесятників”. Так 500-сторінковий рукопис філософських роздумів Євгена потрапив до редактора видавництва Анатолія Макарова, який і почав готувати його до друку. Однак виникла економічно-фінансова скрута – забракло видавничих коштів для появи книги. Щоправда, в альманасі “Хроніка-2000” з'явилися написані ще у 1975–1977 рр. есеї Є. Ященка “Людина і річ”, “Про анігіляцію історії” та стаття “Дебют філософа” про нього і самого А. Макарова. А ту Євгенову статтю про Томаса Мана опублікував український журнал “Всесвіт”. Затим його есеї з'являються в журналах “Філософська думка”, “Дніпро”, “Авжеж!”, “Сучасність”, “Нова політика”.

Народний Рух України на Коростенщині вирував тоді як суспільно-політична сила, тож перша перебудовна українська громадська організація “Товариство української мови”, яку я спочатку очолював як предтечу НРУ, була реорганізована у Всеукраїнське товариство “Просвіта”. Розпочали популяризацію діяльності нових громадських активістів. Так, у місцевій газеті з'явився мій нарис “Онук Сковороди” про культурно-освітню діяльність

Євгена Ященка. Вирішили також для поліпшення умов творчої праці коростенського інтелектуала передати йому друкарську машинку, подаровану товариству одним із ініціаторів коростенського Руху Володимиром Лук'яненком. Це дещо пришвидшило вихід нових книг Ященка “Коростенський плутон” (2003) і “Афоризми” (2007).

На творчість Ященка звернули увагу загальноукраїнські ЗМІ. Нащадком славетного українського філософа Григорія Сковороди назвав його культуролог Василь Скуратівський. Один із керівників Київської письменницької організації Леонід Череватенко в статті “Одкровення коростенського любомудра” написав, що “Євген Ященко звалився українському читачеві, як сніг на голову”. З моєю передмовою десь під такою череватенківською назвою з'являється і його знаменитий філософський есеї про “прафеномен” доброти людської – “Заздрощі бусли” в першому перебудовному журналі Житомирського обласного відділення Спілки письменників України “Косень” (1999 рік).

В останні роки Євген Ященко працював над рукописним архівом своїх творів, сподіваючись на їх цілісне видання. На жаль, хвороби змусили Євгена Григоровича відійти від активного громадського життя. А восени минулого року завершився його земний шлях. Однак ця неординарна особистість встигла залишити по собі наступним поколінням ваго-

мі результати своїх інтелектуальних роздумів, творчих пошуків, сподівань і розчарувань.

Тому я вирішив хоч трохи віддати належне Євгенові Ященку з нагоди дня його народження (13 квітня 1937 року). Готуючи статтю, переглянув деякі його книги і з сумом відчув, як мені не вистачатиме цього високоінтелектуального співрозмовника. Колись гальмування провладною пострадянською номенклатурою українського національного відродження викликало у мене гостре незадоволення, яке потім вихлюпувалося статтями в пресі. Євген Григорович на мою нетерплячість відповідав одним зі своїх афоризмів: “Брехуни знають правду”. Тож, мовляв, не варто намагатися їх переконати. Бо пострадянська бюрократія в своїх діях ладна пристосовуватись до будь-якої влади, керуючись аж ніяк не істиною чи правдою, совістю та справедливістю, а власними вигодами самозбереження у владі. Тож, далекоглядно вважав він, в уже суверенно одержавленій Україні потрібно більш цілеспрямовано працювати над відродженням глибинних, загнаних століттями колоніального існування аж у підсвідомість, пластів українського народного ества. І він був наполегливим у своєму висновку. Бо ж коли не вдалося йому провести цю житейську сентенцію як “Сторінку одного автора” у всеукраїнській газеті “День”, він оприлюднив її як есеї “Луг” у місцевій газеті, орієнтуючи заодно сучасників на будівництво цивілізаційно нової України, мовляв, повного “вороття не існує”.

Так, кожен зі своїми думками про високий сенс людського життя, і співіснували ми з ним – то тандемно, то антиподно в нерідко затхлій атмосфері польського провінційного життя. При всій своїй філософській поміркованості іноді він радикалізувався, наприклад, у статті “Настав час віри” у журналі “Сучасність”. І тоді в одному з номерів цього ж часопису, очолюваному у 2003 році Іваном Дзюбою, виступав уже я з толерантною статтею “Не сперечаймося всує, українці”.

Багато дискутували ми з ним про визначення свого ставлення до імперської Росії. Євген Ященко керувався перебудовними ілюзіями про демократичність Росії таких західноєвропейських політологів і теоретиків економічного лібералізму, як Френсіс Фукуяма та Фрідріх Гаек. Я ж вважав, що перебудовна демократизація в Росії – у минулому. Незважаючи на розпад Радянського Союзу, Росія так і залишилася імперією.

У пошуках толерантного співіснування України і Росії, як уже окремих сусідніх держав, обидва ми відчували значну обмеженість наших помислів все ще існуючими постімперськими обставинами внутріполітичного життя, тенденціями міжнародного, сподіваючись, що наступні покоління громадян цих держав будуть мудрішими при вибудові свого сусідського співіснування. Саме таким був Євген Ященко – небайдужий політологічний мислитель, який заслуговує на шанобливу пам'ять.

Валерій РОМАНЬКО, голова Донецької обласної організації НСКУ, член правління Слов'янської МО ВУТ “Просвіта”

Наприкінці квітня відбулася важлива подія в житті громади міста Слов'янська: встановили меморіальні дошки, які свідчили про важливі сторінки нашої історії, які пов'язані з розвитком Української революції 1917–1921 років.

Відійшов у засвіти Віктор Кисіль

Серце полум'яного патріота України, першого голови Товариства української мови в Херсоні, всевітньо відомого фольклориста, знаного музиканта і диригента Віктора Івановича Кисіля зупинилося 2 травня 2021 року. Певно, усі

працівники Херсонської обласної книгозбірні імені Олеса Гончара, усі культурні діячі Херсонщини завжди будуть згадувати його добрим словом.

Народився Віктор Кисіль 22 березня 1950 року в мальовничому селі Нова Маячка на Херсонщині в українській родині, де любили й шанували українську пісню та мову. З юних літ відстоював своє право українця розмовляти на рідній землі українською мовою.

Випускник Київської консерваторії, Віктор Кисіль пізніше працював викладачем у Сумському музичному училищі.

Після переїзду до Херсона працював у краєзнавчому музеї, обласній бібліотеці та Центрі народності.

Майже півстоліття Віктор Іванович працював викладачем і диригентом оркестру української музики “Венцерада” Херсонського музичного училища. Саме з оркестром він перемігав на міжнародних та всеукраїнських конкурсах і фестивалях. З 1978 року і до 2018-го досліджував український фольклор на Херсонщині. Обійшов пішки майже всі села області. Його фольклорні знахідки безцінні. У грудні 2017 року квітське видавництво “Арт-Велес” презентувало “Антологию традиційної музики України” з 10 компакт-дисків. Дев'ятий, “Південь”, на 80% складається з його записів.

Щоденна копітка праця і активна громадська діяльність Віктора Кисіля були оцінені і на державному рівні: удостоєний почесного звання “Заслужений працівник культури України”, нагороджений орденами “За заслуги” III та II ступеня, а також найвищою нагородою Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка – медаллю “Будівничий України”.

Він сам щороку організував і проводив концерти, різдвяні вечорниці і вечори пам'яті Тараса Шевченка, Володимира Івасюка, українських поетів-патріотів тощо. 8 травня цього року планував провести вечір пам'яті воїнів-земляків із групи “Південь” Української Повстанської Армії, але не судилося... Витруджене серце патріота, просвітянина, фольклориста і музиканта Віктора Кисіля зупинилося на Великдень, 2 травня. Але справа його жива. Аранжування знайдених ним унікальних українських мелодій для оркестру народних інструментів, обробки українських народних пісень прислужаться ще не одному поколінню музикантів соборної України.

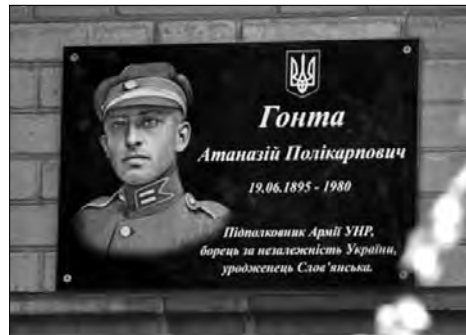
Світла пам'ять світлій людині...

Олег ОЛЕКСЮК, голова Херсонського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Т. Шевченка

У Слов'янську відкрито дві меморіальні дошки

Чимало подій та імен, пов'язаних з цими роками, встановлені істориками, краєзнавцями. У ці роки активно розпочався рух за незалежність України, за укріплення української армії, своїх державних символів, за утвердження української мови у різних сферах діяльності тощо. Активну участь у цих подіях зіграла “Просвіта” як громадська масова організація. Не все тоді вдалося зробити. Згодом радянською владою, партією більшовиків цей рух за незалежність України було зупинено. Але поштовх дано значний, історично вагомий.

Події української революції 1917–1921 років не минули і Донецький край. При Донецькій ОДА була створена спеціальна комісія, прийняті відповідні заходи з відзначення 100-річчя Української революції. У рамках виконання Указу Президента України від 22.01.2016 р. №17 “Про заходи з відзначення 100-річчя подій Української революції 1917–1921 років” у містах і селах Донеччини проведено чимало заходів: конференції, круглі столи, окремі видання, відкриття пам'ятних дошок подіям тих років та визначним діячам періоду україн-

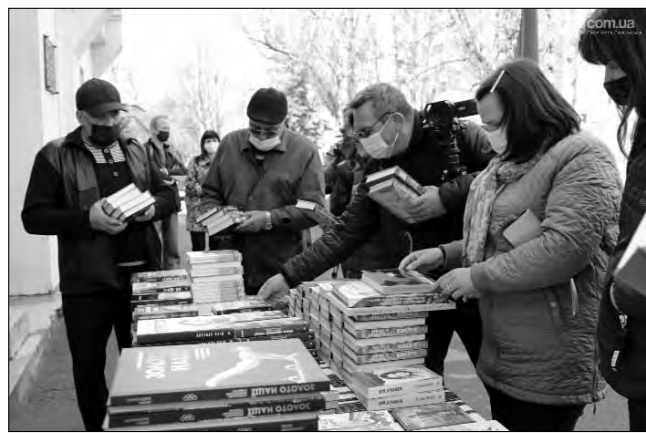
ської революції. ЗМІ висвітлювали такі заходи, які проходили у Бахмуті, Краматорську, Маріуполі, Покровську й в деяких інших населених пунктах Донеччини. Не залишився осторонь і Слов'янськ.

Згідно з рішенням виконкому Слов'янської міської ради від 7 квітня 2021 року ми відкрили дві пам'ятні дошки:

Перша – на будівлі КЗ “Центр дитячої та юнацької творчості” за адресою вул. Центральна, 39, яка засвідчує діяльність товариства “Просвіта” у цій будівлі з серпня 1942 по березень 1943 р.

Друга – на будівлі хіміко-механічного технікуму за адресою вул. Центральна, 41, і присвячена вона уродженцеві Слов'янська, підполковнику армії УНР Атаназію Гонти.

Ініціаторами заходу виступила Донецька обласна організація Національної спілки краєзнавців України. Голова правління обласної краєзнавчої організації направив листа на ім'я міського голови Слов'янська з проханням дозволити встановити такі меморіальні

Пішла до Господа світла душа

25 квітня 2021 року на 98-му році життя відійшла до Господа скромна за натурою, але сильна духом і патріотизмом пані Ольга Пакалюк.

Народилася 20 жовтня 1923 року в селі Отиневичі на Львівщині в багатодітній, національно свідомій родині Данила Модя та Катерини Мазовської.

Після закінчення двох класів державної школи в рідному селі батьки послали Ольгу до “Рідної школи” в м. Ходорові, що була оберегом українства в умовах польської держави. У 1936 році Ольга закінчила сім класів та вступила до т. зв. Захоронкарського семінара сестер-василіянок у Львові, де готували вихователюк дитячих садків.

У 1937 році вся родина переїхала до Львова.

З приходом радянської влади Захоронкарський семінар перетворили на педагогічну школу.

У 1940 році Ольга отримала атестат про закінчення педагогічної школи та присвоєння кваліфікації вихователя дитячого садка. Працювала вихователькою в різних садках, маючи добрі музичні знання, виконувала ще й обов'язки музичного працівника, згодом працювала завідувачкою в садочку на Старому Знесінні. Любила дітей і свою роботу, до якої ставилася з великою відповідальністю.

Під час німецької окупації активізувалася українська, заборонена радянською владою товариства. Ольга, попри працю в дитсадках, належала до товариств “Сила” й “Сокіл-Батько”. Щира патріотка намагалася підтримувати всі українські справи.

Працюючи вихователькою у Львові, виконувала обов'язки зв'язкової підпільної ОУН, до якої її привела знайома, яка потім і видала. Українські підпільники радо використовували допомогу тих, хто легально працював. Тож Ольга періодично виконувала дрібні доручення Організації.

Весною 1946 року Ольга Модя вийшла заміж за Михайла Пакалюка, у них народився син Любомир. Та недовго тривало родинне щастя...

Одного вечора, коли Ольга годувала дитину, до помешкання ввійшло кілька людей у формах, чоловіки показали якийсь ордер і почали обшук у хаті. Зраділи, бо

знайшли дві підпільні брошури антирадянського змісту, і забрали Ольгу.

У тюрмі на Лонцького слідчі з люттю й жорстокістю добивалися визнання антирадянської діяльності, допитувалися про знайомства й контакти, навіть звинувачували у здійсненні якихось убивств. Ольга все заперечувала, та й небагато вона знала, адже лише періодично виконувала обов'язки зв'язкової ОУН.

Слідство відбувалося з усією жорстокістю, притаманною тій зловісній системі. Але найбільше Ольга сумувала за дев'ятимісячним синочком.

Не добившись конкретики, слідчий переслав справу до Москви, а Ольгу перевезли в іншу тюрму – “Бригідки”. Через якийсь час їй прочитали рішення ОСО (“трийки” з Москви), яке заочно засудило її за статтями 54-1а і 54-11 КК УРСР до п'яти років позбавлення волі.

Ув'язнення Ольга Пакалюк відбувала в Комі АРСР, в місті Інті, де працювала на важких роботах: на будівництві дамби, лісопосадки, будівництві доріг. Зазнавала травм, багато хворіла.

Засуджена на п'ять років, вона була в ув'язненні понад шість років. Була звільнена 10 травня 1955 року, зі зняттям судимості. Це дало змогу повернутися до Львова. За сприяння колишньої інспекторки з Управління освіти Ольгу прийняли підмінною вихователькою.

У 1956 році Ольга Пакалюк відбула курси підвищення кваліфікації в Києві. Працюючи вихователькою, співала в хорі Будинку вчителя, їздила з хором на різні фестивалі, брала участь у прийомі мистецьких колективів у Львові.

Важче складалося особисте життя Ольги. Чоловік жив з іншою жінкою, сина, який не пам'ятав маму, віддавати не хотів. З допомогою чоловікових батьків сина повернула через суд. Згодом і чоловік повернувся до Ольги, простила його – і ще 35 літ вони прожили в злагоді.

Жили в м. Борщеві, де Михайло Пакалюк працював головним лікарем. Пані Ольга працювала вихователькою в дитсадку.

дошки, взято дозволу від балансоутримувачів, пройшли процедуру перевірки в СБУ. Велику організаційну роботу провела голова Слов'янської краєзнавчої міськорганізації, членкиня НСКУ та ГО “Українська ініціатива” Тетяна Лисак.

Особливі слова вдячності голові ГО “Українська ініціатива” Юрію Анатолійовичу Косенку, який підтримав нас морально та матеріально – для Слов'янська було безкоштовно виготовлено пам'ятні дошки, він особисто приїхав до Слов'янська для їхнього урочистого відкриття. Окрім того, він привіз чимало літератури про війну на Донбасі, військових і волонтерів, видатних діячів культури та спорту України, про Донецький край і Слов'янськ, яку безкоштовно роздали усім присутнім на заході.

Юрій Косенко наголосив: “Справа в тому, що часто виникає враження, ніби на Донбасі не було борців за незалежність України, але коли ми починаємо звертати увагу на факти, то бачимо, що на Донеччині і Луганщині народилась ціла низка борців за незалежність”. Він нагадав слов'яцям біографію Атаназія Гонти, якому свого часу довелося емігрувати до Великої Британії, де він і помер у 1980 році.

На заході виступили заступник Слов'янського міського голови Юрій Підлісний, голова МО ВУТ “Просвіта” Ольга Красношук, дослідник історії Донеччини Олександр Добровольський, директор хіміко-механічного технікуму Олексій Котлярів, голова МО НСКУ Тетяна Лисак. Захід вів і мав промову голова Донецької ОО НСКУ Валерій Романько.

Краєзнавці Донеччини і далі працюють над встановленням маловідомих сторінок історії рідного краю, щоб зберегти її та нагадати землякам про події минулих років.

У 1994 році Михайло Пакалюк відійшов до вічності. Ольга Пакалюк у 1998 році остаточно повернулася до рідного Львова. Долучилася до просвітницької діяльності, яку проводив осередок Червоного Хреста при дитячій поліклініці на Сихові. Далі включилася в працю організації “Карітас України”. Згодом Ольга Пакалюк стала членкинею Братства УПА, Спілки політ'язнів, “Рідної школи”, Ліги Українських Жінок та Конгресу Українських Націоналістів. Всюди вона – сумлінна й обов'язкова, не лише ретельно виконувала дані доручення, а й сама брала на себе різні обов'язки, чергування.

Багатою вражала її надзвичайна жертовність і самопосягання. Ольга Пакалюк постійно робила пожертви на добрі справи. Як репресована, вона отримувала від місцевої влади грошову надбавку до пенсії і використовувала її для фінансування різних громадських і церковних потреб, особливо багато допомагала будинку неповносправних дітей.

Пані Ольга викликала неабияке здивування учасників Львівського Майдану в 2014 році, коли принесла до їхнього намету велику порцію домашньої випічки та запитала, чим може бути корисна Революції Гідності. Молодь була зачудована, хоч і не знала, що активній пані вже виповнилося 90 літ.

Не забуваймо самопосягати Ольги Пакалюк! Хай вічною буде пам'ять про цю достойну доньку України!

Лідія КУПЧИК, м. Львів

Закінчення. Початок на стор. 1

"Знайшли у Сокалі закопані вишиті сорочки. Так їх намагались врятувати українці під час переселення в ході операції "Вісла". Чимало сорочок зотліло, але багато і вціліли. Ми потім ці сорочки демонстрували у Верховній Раді, – розповідає Леся. – І це було настільки несподівано, що стало справжнім шоком для київських етнографів, вони навіть закидали нам, що ми це виграли як художній прийом для фільму, бо поплотно не могло стільки пролежати під землею і вціліти. А воно змогло!"

Ця історія вразила й Олександра Ткачука. "Українці будь-якою ціною намагались вберегти вишиті сорочки. До сорочок ставились як до скарбу. І ось тепер, якщо ворог наступатиме, чи зберігатимемо я вишиванку, чи думатимемо про своє життя? Пріоритети у цій парадигмі – базові цінності. Але я одразу знаходжу відповідь уже в другій історії. Коли Путін почав війну на сході України, українці, які вимушено виїжджали з окупованих територій, теж із собою брали вишиванки як символ ідентифікації, усвідомлюючи, що можуть бути арештованими чи вбитими через це, і все одно ризикували, аби вивезти свої сорочки. Вони могли б не брати вишиванки, переїхати і купити їх на безпечній території. Але для них важлива ця спадковість, бо ці речі цінні через родинні зв'язки, – ділиться Олександр. – Вишиванка – це більше, ніж просто річ, це елемент національної пам'яті на рівні з мовою. Із часом люди переходять на українську. І так само з часом переосмислюють вишиті сорочку не просто як річ гардеробу".

Після "Спадку нації" світ побачили ще два фільми виробництва кіностудії "Диво": "Соловей співає" (2019) і "Ткацький шлях" (2020).

У 2018 році разом із Міністерством інформаційної політики та Міністерством закордонних справ було організоване дипломатичне прийняття. "Українські Амазонки" – проект, під час якого старовин-

Всесвітньому дню вишиванки – 15 років

ні українські строї та вишитий одяг сучасних дизайнерів показували учасниці бойових дій, волонтерки, воєнні кореспондентки.

"Ми намагались ще й показати роль жінки у сучасному суспільстві, роль жінки у війні і те, що війна на Сході не завершена. Це був захід на понад тисячу осіб, який відвідали дипломати, представники ОБСЄ, НАТО. Прийняття мало широкий резонанс в Україні та закордоном", – розповідає засновниця свята.

Того ж року в Чернівцях з'явився 20-метровий стінопис "Заставнівська красуня". День вишиванки провели в Міжнародному аеропорту "Бориспіль" та всіх українських аеропортах. Разом із прикордонниками для іноземців, які прилітали та відлітали з України, провели інформацій-

ну кампанію про вишиті сорочки та культурну спадщину.

"Вишиті сорочки – це ще й про культурну дипломатію. І наша діаспора долучає іноземців до української культури. Ми знаємо грузинську кухню, японське аніме. Кожна сильна країна залишила слід у світовій культурі. І мені хотілось би, щоб і ми залишили цей слід. І нам вдається. Наприклад, українські вишиванки вже одягає прем'єр-міністр Канади Джастін Трюдо, королева Нідерландів Максима, світові знаменитості: Адель, Лана дель Рей, Річард Бренсон, Джекі Чан та інші. Впродовж останніх років до святкування Всесвітнього дня вишиванки долучаються головні офіси Facebook та Google. Іноземні дизайнери створюють цілі колекції з українською вишивкою: Gucci, Valentino, Galliano. А це все означає, що вишиванка стає частиною світової культури".

Оберігати, як власних дітей

Останній місяць підготовки до свята – майже завжди без сну і з випитими цистернами кави, зізнаються організатори. Свято стало настільки масовим, що іноді організатори змушені доводити, що саме вони його заснували.

"Багато хто думає, що свято існувало завжди чи з 1991 року. Я зустрічала шкільні сценарії, в яких було написано, що свято заснували українські козаки на Хортиці чи українські дисиденти, хтось писав, що це зробив Дмитро Павличко. Коли кажу, що я – засновниця, не завжди вірять, при мені починають гуглити. Мовляв, молода. Ну так, маю гарний вигляд як для шістдесятниці", – усміхається Леся.

Торік через карантин масових заходів до Дня вишиванки не було. Цьогоріч організатори сподіваються, що їм вдасться провести заплановані події. День вишиванки-2021 поєднає екологію та етномузику.

"Говоритимемо про те, що земля наших предків – для наших нащадків. Земля як фізична одиниця і земля, наповнена культурними кодами. Як пов'язані культурна спадщина та екологія? Насправді взаємопроникливі. Коли певна територія стає непридатною для життя, з часом зникає і вся місцева культура, яка століттями створювалася предками.

Протягом останніх десятиліть в Україні висохло близько 10 тисяч річок. Це означає, що більше не використовуються їхні старовинні назви, зникають з ужитку пісні, казки, легенди, пов'язані з цими річками.

Вирубування лісів загрожує не лише затопленням цілих регіонів, а й змушує жителів постійно відновлювати втрачене, "вимиває" багатство місцевих традицій та звичаїв.

Надмірне використання пластику нав'язує прості швидкі побутові рішення, створюючи споживачке суспільство, яке все менше схильне заглиблюватися в культуру та історію, а також бути відповідальним за майбутнє.

Цього року День вишиванки відбуватиметься у форматі Дня вуличної етномузики. На величезній кількості локацій (площі, парки, пішохідні вулиці) гратимуть традиційні музики (кобзарі, лірники, сопілкарі, трембітарі, дрімбарі, цимбалісти тощо)", – наголошує Леся Воронюк.

Олександр Ткачук додає: "Ми проводимо паралель із культурною спадщиною, яка зникає, як і хороша природна умова, і що й те, й інше потрібно берегти заради майбутнього, заради наших нащадків, щоб вони могли жити в нормальних умовах, зміцнювали свою національну ідентичність і примножували культуру. Українська музика – такий самий пласт культури, який потрібно берегти і популяризувати. Вишиванки теж потрібно оберігати, як власних дітей!"

Анастасія ФЕДЧЕНКО

Родина засновників Дня вишиванки

Передумови української державності

В історії Європи будь-яка корона, видана Папою Римським чи імператором Священної Римської імперії, є уособленням держави. Корона ніколи і нікуди не зникає: якщо один монарх захопив іншу державу, то він одягає цю корону на свою голову другою, а якщо знімає – він просто перестає керувати цією державою.

Чим же цікава династія австрійських Габсбургів? На головах осіб, які правили, була не просто корона імператора Австрії, там була корона Чехії, Словаччини, Угорщини, а ще корона держави, яка мала назву Королівство Галичини та Володимирії. Це практично пряма спадкоємність від Руської корони XIII століття, що належала роду Романовичів з давньої династії Рюриковичів.

Якщо ж порівняти, як на початку XX століття розпадались імперії, то Російська, в якій не існувало поняття, що корони мають право на якесь самовизначення – вся рвалася і тріщала: військові операції, армії, повстання тощо. Австрійська ж імперія просто проголосила свободу народам (коронам). Західноукраїнська Народна Республіка виникла не тому, що сталось Листопадове повстання, а завдяки факту, що за цією територією була корона, й отримано було цілком правдиву незалежність. Австрійський монарх зняв із себе обов'язок бути керівником інших держав, і через цей цікавий юридичний факт виникли всі підстави для утворення ЗУНР.

Для династій не існує поняття етнічності й народу

Сьогодні ми погано усвідомлюємо в цілому, що таке бути династом. Сто років тому – держава була другорядною, першим був монарх, династ. І одягали королівські корони не тому, що цього хтось хотів, а тому, що мали кров династів і мали на це сакральне право, дане Богом. Понад те, вони обрали Богом для того, аби виконувати найтяжчу роботу в світі – бути монархом.

Особливої уваги заслуговує те, що представник королівського роду Вільгельм Франц фон Габсбург-Лотрінген визнав се-

Василь Вишиваний – повернення героя

З нагоди 15-ліття Всесвітнього дня вишиванки 20 травня у Києві у сквері по вул. Юрія Іллєнка, 39, заплановано відкриття пам'ятника видатному політично-військовому діячеві Василю Вишиваному (Вільяму фон Габсбургу). Ініціатори встановлення пам'ятника: громадські організації "Музичний Батальйон", "Всесвітній день вишиванки", "Народний музей України", історичний клуб "Холодний Яр".

Про те, чому Василь Вишиваний заслуговує на пам'ятник та повернення історичної пам'яті про нього, розповідають дослідники Андрій Паславський і Олександр Алфьоров.

бе українцем. Політичним українцем. Адже крові української в нього практично не було. Умовно він мав дуже далекий зв'язок з Рюриковичами, але такий зв'язок, без перебільшення, мали практично всі монархи тогочасної Європи. Важливим є інше: для будь-якого монарха визнати свою належність до якоїсь нації чи навіть релігійної групи є рішенням життя.

Одного разу Вишиваний сказав, що він українець, і все – відмовитися від своїх слів чи змінити рішення він вже не міг. Тому нам треба усвідомити, що людина його рівня політично вирішила бути українцем. Не варто шукати тлумачення цього рішення через його коріння, адже для монархів Європи не існує розуміння національності, а зв'язки між національністю та тронами зазвичай умовні.

Народжений бути політиком

Вільгельм Франц фон Габсбург-Лотрінген діяв як династ, який від народження був політиком.

На відміну від багатьох людей свого часу, не варто було очікувати, що він дряпатиметься на верхівку кар'єри, здобуватиме якісь умовні посади. Досить показовою є світлина Габсбурга та митрополита Андрея Шептицького. Це дві самодостатні постаті, які з'явилися в українській історії завдяки своєму походженню. Саме це найбільше гнітило ту соціалістичну більшість, яка панувала тоді в Центральній Раді та Українській Народній Республіці. Новостворена політична еліта розуміла, що таке держава, не те що в першому поколінні, а в першому десятку років. Натомість такі люди, як Ви-

шиваний, Скоропадський, Шептицький – це носії вродженої державності, вони з дитинства знали, що будуть керувати, якщо не державою, то якоюсь інституцією, адже це їхнє право. Вони були до цього морально та інтелектуально готовими.

До слова, Павло Скоропадський міг легко прийхати до німецького імператора Вільгельма, чого не міг зробити жоден інший високопосадовець тодішньої України. Так і з Габсбургом-Вишиваним: якби він був потужніше прийнятий в українські політичні кола, то з ним можна було б зйти в будь-який європейський уряд і вести перемовини напряму – це завжди легше й ефективніше, а європейці люблять спілкуватися з тими, кого вони розуміють.

Василь Вишиваний одразу став частиною українського політикуму, якому не вистачало "топ-гравців", народжених і вивчених для цього. Але існувала певна соціальна заздрість, яка й зіграла свою роль. Разом із тим, він став прикладом для багатьох українців, коли вступив до лав армії. Очолити Корпус січових стрільців, він довів те, що існує правонаступність в українських діях.

Вишиваний не був прямим спадкоємцем престолу і не міг розраховувати на головну корону. Це могло б статися винятково в результаті якихось потрясінь. Він провів дитинство в маєтках Габсбургів на Західній Україні, бавився із селянськими дітьми. Виріс достатньо простою, відкритою, широкою людиною. Іноді він був настільки людиною, переконаним у правді й добрі, що часто це сприймалось за йо-

го слабкість, і багато хто цим зловживав. Любов до українців первинно зародилася як любов до свого краю, як усвідомлення того, що він може допомогти цим людям, ставши керівником їхньої держави або одним із політичних лідерів, хоча сам цього ніколи не планував. За нього це говорили інші. Ті ж самі галичани говорили, що Вишиваний – "наш архикнязь" (старший князь). Те саме твердили й деякі українські інтелектуали, які бачили українську державу монархією, в якій мали право претендувати на керівні позиції виключно нащадки гетьманських родів або Габсбургів.

Хто ж такий Василь Вишиваний?

Це був природжений лідер нації. У контексті європейського порядку та права він був претендентом на українську корону. Нашадки всіх імператорських родів є претендентами на будь-які корони, і в цьому випадку Габсбург, який поділяв українську позицію і став одним із лідерів, міг утворити монархічну форму правління в Україні, як окремієвропейській державі, і всі це чудово розуміли.

Для українців Василь Вишиваний – рідний. Але його постать невідома широкому колу українців, вона znana лише в середовищі інтелектуальному, гуманітарному. Це постать, яка й до сьогодні перебуває в тіні політичних подій, достатньо аморальних, таких, які ми називаємо політичними інтригами. А от якраз для Європи встановлення пам'ятника Габсбургу, династу загальноєвропейського масштабу – це подія достатньо неординарна і цікава. Династія Габсбургів – це династія, яка носила не одну європейську корону, і цей факт може мати цікавий резонанс у світовій пресі.

Олександр АЛФЬОРОВ,
український історик, радіоведучий,
громадський та політичний діяч;
спілкувався та записав
Андрій ПАСЛАВСЬКИЙ

Дмитро ПАВЛИЧКО

Це, безперечно, не роман, як дехто пише, це – Україна в окупації. Ворог не тільки узурпував владу, а й досяг, здавалося б, неможливого: в народу цілковито знищено пам'ять, він став елементарною біомасою. І за такої ситуації група сміливців починає боротьбу за визволення.

Цих сміливих людей в реальності нема, але вони, зі своїми прізвищами, вдачами названі в творі Юрія Щербака “Мертва пам'ять, голоси і крики”. Першою такою особою є Андрій Олександрович Закревський. Другою – генерал Балюк, провідник таємної організації українських патріотів. Третьою такою особою є “господар бару, хирлявий тихий хлопець Міля”. Четвертою особою є Григорій Матвійович Дрофа, якого називали в Нью-Йорку “Рудий Грицько” (“Hryshka the Red”).

Сам Юрій Щербак про свою книжку “Мертва пам'ять, голоси і крики” пише: “Можна подумати, що йдеться про країну суцільних дебілів, проте це не так. Ідеться радше про країну людей із мертвою історичною пам'яттю. Країну політичних діячів з переважно паралізованою совістю, підступних і хитрих кидайлів. Країну, в якій спостерігається катастрофічне падіння освіченості за зростання загального числа університетських дипломів і зменшення рівня професіоналізму серед людей праці”.

“Я стверджую, – пише Юрій Щербак, – всі описані в книзі події та персонажі існували, існують в реальному житті й існують так

Про книжку Юрія Щербака «Мертва пам'ять, голоси і крики»

довго, як триватиме, починаючи, умовно кажучи, з тисяча шістсот сорок восьмого року нескінченний український серіал – трагікомедія перемог і поразок, героїзму і зради, малоросійського підлабузництва, пупоцентризму та гордого європейського державотворення, довгих років поневолення та винищення національної пам'яті, нових повстань, нових надій і нових розчарувань. Цей серіал інколи породжує почуття безнадії, втоми від української історії, справляє враження зупинки Часу – хроноколлапсу, бігу в замкненому колі.

Та це враження хибне. Україна повільно, з болісними зупинками, з невіджалова-

ними втратами, долаючи щодня лютий опір проросійсько-шовіністичної, просоветської, антизахідної п'ятої колонії, поступово, крок за кроком просувається до відродження національної ідентичності, незалежності не формальної, а справжньої, що живе в душах громадян, як це бачимо в Польщі чи Британії; до становлення суверенної державності, за якої не можуть з'явитися такі монстри, як Баркас. У реальній українській історії ці білі клоуни, джокери і пахани набагато страшніші, ніж у романі”. Слово роман тут не зовсім доречно; Юрій Щербак не писав роману; він писав спогади про свої страждання, вдвляючись в страждання рідної України. Юрій Щербак, геніальний творець країни, якої не було, але він створив її у своїй пам'яті і дав нам побачити її. Вдумаймося в це його, мабуть, найважливіше речення: “Коли я писав цей текст, згадував свою сумну і світлу повість “Маленька футбольна команда”, присвячену геніальному київському поету-студенту Леоніду Кисельову. Хотів створити римейк, щось на кшталт “Великої футбольної команди”. Покажи, як Україна, про яку казали – й сьогодні кажуть, що це зовсім невідома в світі нація! – проростає в різних країнах, у різних середовищах, і як світ приходить в Україну, змінюючи нас”.

24 квітня 2021 р.

Зойк мови

Наталія ДЗЮБЕНКО-МЕЙС

Попереджають, що Фейсбук нами маніпулює, що і думки не ваші, що я – не я і хата не моя, що, вивчивши мій профіль, я “позавчора спіткнувся на стрітрейсерах, вчора – на трендсеттерах, сьогодні – на дауншифтерах, і я точно знаю, що завтра буде тільки гірше”. Се, аби ви не вдумувалися – класична абракадабра, ахінея. А ще це зойк мови – на грані нервового зриву. Бо водночас – тут, тепер, потрібно переказати, переопитати, спалити, оновити, відродити... Бо треба стрімко влитися у вселенський цивілізаційний хор народів, держав, і українська мова приймає на себе сьогодні страхотливий удар технократичного, глобалізованого, та ще й віртуального світу, не відновивши вповні свої підірвані лихоліттями принижені і цькувань, заборон, сили. У відповідь чує грізне, патріотичне – розмовляй українською! Панове, а ви самі там були? Ви жили у її нетрях, у її легендарних дібровах, живилися її світлом? Українська мова – не якісь 600 слів, котрі і мавпа може завчитати. Ви знаєте її запахи, кольори, які квіти там квітнуть, які примари там визрівають? Ви чуєте стукіт її серця, рокіт бандур, котрі рвуть на собі струни і душу? Голоси предків у срібних сяйних обладунках, які стоять в обороні нас, нині суцільних? Впевнена, що ніякі за-

грози не залякають душу, залюблену в світло.

Мова – це тонка, делікатна божественна матерія. Не пустодзвін трибунної лексики, а трепет філософських ідей, величава течія народних пісень, потуга великих українських романів, прозріння пророків, поетів, це голос вічності, закодований у нашій крові. Вона заповідана тим, хто прийме це послання. Вона належить усім і нікому. Бо час мовних поліцаїв спливе. Не мордуйте один одного своїм всезнанням, пихою, не втискайте її в порожні заклички, гасла, бо краплина може чути океан, бути його частиною, та вона не може бути цілим океаном. Нам всім просто треба відчувати, що він є, і вірити, що ми цим Словом створимо свої божественні комедії і трагедії, а ще побудуємо прекрасну, мудру країну. І відродженням, оновленням Словом ми повернемося до нашого Господа. І знати, що дорога ця доконечно потребує наших зусиль і любові. І трохи розуму, терпіння. А ще – великої праці.

Насамперед над собою.

І до чого все це? – запитаєте ви. А до того, що на голубому екрані мають мати слово не лише “борці” за українську мову з їхнім безграмотним трибунним новоязом, а насамперед її носії, люди, залюблені в її глибини, – українські поети, прозаїки, актори, художники, етнографи, історики, філософи, культурологи, ті, котрих не просто усунули з інформаційного поля, їх просто там знищили. Наче їх ніколи не було...

Василь ВЕЛЬМОЖКО

У грудні 2022 року виповнюється триста років від дня народження геніального українського поета і філософа Григорія Савича Сковороди. До цього ювілею в одеському видавництві “Астропринт” вийшло цікаве й гарно оформлене білінгвальне видання “Осягнення Сковороди”, укладачем якого став відомий поет, перекладач, член Національної спілки письменників України Віталій Бошков, який народився в болгарсько-гагаузькій родині.

Ошатне видання, гідне славного імені великого філософа. На твердій обкладинці – назва червоним і білим: “Осягнення Сковороди. Збірка поезій”, нижче – те саме гагаузькою мовою. На темно-фіолетовому тлі ненав'язливо проступає сюжет про козака Мамая з бандурою та конем – на обидві сторінки обкладинки. І наче сонце – бездоганно виконаний портрет Григорія Сковороди.

До речі, в 2020 році Віталій Михайлович став лавреатом Міжнародної літературної премії імені Григорія Сковороди “Сад божественних пісень” за науковий поетичний переклад однойменної збірки віршів Григорія Савича гагаузькою мовою. Поява такого перекладу – “це дуже символічно, бо Григорій Сковорода мав тюркське коріння (кримськотатарське), а гагаузька мова, як відомо, в одній групі з кримськотатарською”, зауважує автор, і налічується в ній більше двох десятків мов.

Автор не вперше перекладає вірші українських поетів своєю рідною мовою і у вступному слові зізнається: “Під час перекладу українських віршів гагаузькою постійно ловлю себе на думці, що досить часто рядки українських поетів буквально лягають-перегукуються з

Спроби осягнення тривають

рядками гагаузьких пісень, балад тощо...”. Гагаузи України завдяки перекладам свого земляка Віталія Михайловича мають можливість читати вірші Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Павла Тичини, Максима Рильського, Володимира Сосюри, Василя Симоненка та Дмитра Шупти рідною мовою. Саме Дмитро Романович спонукав до перекладацького подвигу свого побратима – вперше в історії поетичного перекладу гагаузькою мовою перекладено “Сад божественних пісень” Г. С. Сковороди. У 2019 році В. М. Бошков отримав літературну премію імені Степана Олійника за переклади його гуморесок, видані окремою збіркою “Жарти не з олійниці” двома мовами – білінгвою. Так само в новій книзі тексти чергуються, змінюючи українську мову на гагаузьку. Він пишається тим, що:

*Вже гагаузи у руках тримають
Плоди мого нелегкого труда!*

Згадуючи своє перше знайомство з творчістю Григорія Сковороди, Віталій Бошков поетичним рядком сказав:

*В мого життя ввійшов Сковорода,
Тоді ще не здогадувався я,
що то є знаком.*

І то були не просто слова, вони дали назву циклу віршів, присвяченого Григорію Савичу. Це признание поета стало розділом його нової книжки, виданої в тандемі з літературним побратимом Дмитром Шуптою, сквородинознавцем (земляком Сковороди – уродженцем Полтавщини), чия збірка “Осягнення”, яка вийшла до 275-річчя Г. С. Сковороди, стала частиною нового збірника.

Ця поема об'єднує твори Сковородинівської тематики автора, у доробку якого майже 80 видань.

Про книгу Дмитра Романовича залишив чудовий відгук президент Міжнародної літературно-мистецької Академії України Сергій Дзюба: “...Дмитро Шупта не стільки бачить його своїм героєм, не стільки розвиває його мотиви, скільки наділяє життям гіпотетичним, змушує оту одвічну загадку-символ Сковороди відкривати свої нові грані”. У цій книзі бачимо злиття автора і героя, коли автор немовби дивиться на світ його очима – дивиться ніби в трьохсотлітню далечинь, на минуле, і прагне проникнути в майбутнє, беручи до уваги наслідки минулого. Тоді починаєш розуміти, що ти вже увійшов у Сад Сковороди. Саме в цьому полягає чарівна влада містифікації мистецтва, яка є одним із способів подолати час. Це є своєрідним тлумаченням Сковороди, продовження його візії, а може, і його місії. Оце, здається, і є поетовим осягненням Сковороди.

Недаремно в одному з рубажів Дмитро Шупта наголошує на тому, що в Україні є “три кити”, три пророки. Це вони стали носіями національного духу, без якого нам не подолати того складного шляху, де ми встигли зробити чимало великих помилок, відкидаючи рятівні творчі одкровення наших геніїв.

*Є, Україно, в тебе три кити.
Ти з ними зможеши все перемотати:
Сковорода, Шевченко з Шаяном –
Твої сини, окрилені брати.*

Книжка-білінгва “Осягнення Сковороди” накладом лише 50 примірників, невдовзі може стати справжньою бібліографічною рідкістю. Той, хто спілкувався з “Осягненням”, відчує себе земляком і сучасником Сковороди, а також відчує свою приналежність до світу культури.

Оприлюднено Порядок проведення іспитів на рівень володіння державною мовою

Світлана КОРОНЕНКО

Уряд офіційно оприлюднив Порядок проведення іспитів на рівень володіння державною мовою, повідомляє Національна комісія зі стандартів державної мови.

Відповідна постанова від 14 квітня 2021 року № 409 “Про затвердження Порядку проведення іспитів на рівень володіння державною мовою” набула чинності 29 квітня.

Порядок роз'яснює процедуру проведення та оцінювання іспиту на рівень володіння державною мовою, визначає права та обов'язки всіх сторін іспитового процесу. Процедура іспитування буде однаковою для осіб, які зобов'язані володіти державною мовою та застосовувати її під час виконання службових обов'язків, і для осіб, які мають намір набути громадянство України.

Відповідно до Порядку реєстрації, складання іспиту, отримання результатів відбувається через електронний кабінет претендента.

Письмова частина іспиту передбачає виконання тестових завдань і написання тексту на визначену тему.

Усна частина передбачає монологічне висловлювання та діалог з екзаменатором на визначену тему.

На підставі підсумкового електронного протоколу перевірки Комісія ухвалює рішення про надання або ненадання претендентові державного сертифіката.

Повторно складати іспит можна необмежену кількість разів, але не частіше одного разу на чотири місяці.

Вичерпний перелік осіб, які зобов'язані володіти державною мовою і документально підтвердити рівень володіння нею, міститься в статтях 7, 9 та 10 Закону “Про забезпечення функціонування української мови як державної”.

Національна комісія зі стандартів державної мови продовжує підготовку до іспиту на рівень володіння державною мовою і створює всі передумови для запуску іспитування з 16 липня 2021 року відповідно до норм Закону “Про забезпечення функціонування української мови як державної”. Уся інформація про іспит міститься на офіційному сайті Комісії.

Рідна мати моя...

(СПОМИНИ ІЗ МИНУЛОГО)

А. ВЕРЕЩАГІНА, Б. ВЕРЕЩАГІН,
заслужені діячі мистецтв України

Минуло понад 60 років відтоді, як композитор Платон Майборода і поет Андрій Малишко створили одну з найулюбленіших українцями пісень “Рідна мати моя”. Не одне покоління було залюблене у її високопоетичні рядки і зворушливу мелодію, що й донині чарують красою та глибиною образів.

Кожна пісня, як і людина, має власну біографію, неповторну історію... Є вона і в славетного “Рушничка”.

1958 рік. На Київській кіностудії імені О. Довженка знімався фільм “Літа молодії”, над музикою до якого натхненно працював Платон Іларіонович. Режисер стрічки О. Мишурін запропонував композиторові написати пісню для її головного героя — юнака, котрий тільки-но починає самостійно торувати свою стежину.

На думку кінематографіста, вона б допомогла більш яскраво та виразно змалювати на екрані його художній образ, зро-

Ліворуч — Ярослав Верещагін, по центру — Роман Майборода, праворуч — Борис Верещагін

бивши внутрішній світ персонажа багатограним і надзвичайно близьким для глядачів. П. Майборода зрадів такій пропозиції.

Прообразом Матері у пісні була Дарія Єлисеївна — матуся композитора. Саме її світлий образ, її “ласкава усмішка” надихнули композитора на створення пам'ятного музичного твору.

Так народилася ця справжня перлина, незабутня пісня-спогад. У ній з неперевершеною теплотою та ніжністю оспівано незрадливую любов, з якою матері виряджали своїх синів у широкий світ, у далеку путь, встеляючи їй неодмінним атрибутом народного побуту — вишиваним рушником. Важко назвати в українському декоративно-вжитковому мистецтві іншу річ, котра містила б таке різноманіття символів, супроводжувала людину протягом усього життя, — в радості і горі.

Родинні рушники споконвіку вважалися в Україні своєрідним оберегом і духовною спадщиною. Вони дарувалися із побажаннями доброї долі, щасливої дороги, найшвидшого повернення додому. Звісно ж, усією душею, серцем цього бажала своїй дитині саме вона, рідна Мати. Згадаймо ці світлі Малишкові слова: “І в дорогу далеко ти мене на зорі проводжала, і рушник вишиваний на щастя, на долю дала”...

Певно, через таке сакральне значення вишитого рушника для українців вірші Малишка неможливо відповідним чином перекласти іншими мовами, оскільки втрачається глибинна сутність.

У нашому домі уславлена пісня прозвучала майже одразу. Був день народження нашої мами Варвари Павлівни. Вітаючи її, друзі-автори зворушливо заспівали свій новий твір. Що то був за дует! Коли злетіла мелодія, здалося, що у широкосердному співі злилися не лише їх голоси, а й перепле-

лися їхні таланти, людські долі. А ще відчувалося, неначе лине у Всесвіт на крилах пісні така глибока й безмежна любов до найдорожчої в світі людини — Матері.

Усі присутні, мов заворожені, слухали цей величний й водночас такий хвилюючий гімн духовній материзні, який легким смутком лягав на їхні душевні струни. Складалося враження, що вони давно не чули такого достоту високодуховного, сповненого чистоти й краси твору. Одні в тихій задумі мовчали, хтось аплодував, інші намагалися підспівувати Платонові Іларіоновичу та Андрієві Самійловичу. Та тільки мати композитора мовчала, посміхалася, а в її лагідних очах брили сльози, — оживало “все знайома до болю: і дитинство, й розлука, і вірна любов...”

Щойно фільм вийшов на екрани, сливе найяскравішою його ознакою та окрасою стала саме пісня “Рідна мати моя”, першим виконавцем якої був Олександр Таранець. Звідтоді вона одразу залунала чи не в кожному концерті. Пісня струменіла з відкритих вікон квартир, чути її було на вулицях, у парках. Вона так стрімко увійшла в музичний побут і стала широковідомою, настільки припала багатьом до душі, що її почали вважати ледве не народною.

Як ділилися спогадами працівники Українського радіо, жодна з пісень того часу не могла порівнятися із нею за кількістю листів-прохань виконати її по радіо.

Пригадується такий випадок, котрий яскраво свідчить про популярність “Рушничка”. Якось зібралась наша родина до родичів на Різдво (багато хто відзначав його й тоді) в Макарів Київської області. Була з нами й Дарія Єлисеївна, яку вважали членом нашої родини. Їхали автобусом, бо було нас чимало. Погода виявилась жахливою, автобус ледве повз дорогою. Нестерпно довго тягнувся й час.

Раптом сталося те, чого ніхто не очікував: не вистачило пального. Усі здивовано поглядали один на одного, не розуміючи, як таке могло трапитись. Тоді водій мовчки дістав відро й вийшов з кабіни в пошуках зустрічного транспорту, щоби не наражатись на неприємності та врятуватися з прикрого становища.

На вулиці стемніло. На горизонті невідразно проглядалися лише чорні стовбури дерев і все довкілля враз здалося похмурим, неначе його поглинув суцільний тривожний морок.

В автобусі ставало дедалі холодніше, і люди почали хвилюватися, декотрі з них були надто роздратованими. І тут Дарія Єлисеївна доволі голосно, аби ми усі змогли її почути, говорить:

Ліворуч — Дарія Єлисеївна Майборода з Борисом Верещагіним на руках, праворуч — Варвара Павлівна Верещагіна із сином Ярославом

Композитор Платон Майборода зі своєю мамою

— І що воно за водій такий невдаха? Ми хоч однією машиною їдемо, хоч іншою, завжди є запасна каністра з бензином... (на той час її сини вже були відомими композиторами і обоє мали машини).

Після короткої паузи, якийсь чоловік, мабуть, гострий на язик, засміявся, а потім дотепно, на його погляд, запитав:

— А які ж це, бабусю, у вас машини? Часом, бува, не швейна вкупі з м'ясорубкою?

Усі зненацька пожвавішали, почалися жартівливі коментарі... Зараз же піднявся наш батько, промовисто обвів поглядом салон та вимовив з теплим почуттям:

— Шановні добродії, чи знає хтось із вас пісню “Рідна мати моя”?

— Авжеж, знаємо! — твердо відповіли майже хором усі пасажери.

— Так оця бабуся і є та сама рідна Мати, якій її син, композитор Платон Майборода, і присвятив свій твір, — додав він.

Автобус неначе підмінили. Він помітно оживав, поволі наповнюючись м'якими музичними хвилями, що здійсмались від звуків колективного співу однієї з найчарівніших українських ліричних мелодій. Було видно і чути, як змінився його загальний настрій, бо присутні почали згадувати та дружно співати й інші твори митця.

Нарешті з'явився водій, і автобус рушив далі, несучи в далечінь золоті мелодії майбородівських пісень: “Ми підемо, де трави похилі”, “Білі каштани”, “Київський вальс”, “Пісня про вчительку”...

Коли прибули на кінцеву зупинку, всі мимоволі, ніби за покликком серця, оточили Дарію Єлисеївну і почали дякувати їй, проводжаючи гучними оплесками, а вона, — низько вклонившись, ще довго отак стояла, розчулена, не маючи сил й зрушити з місця. І тоді, напевно, всі змогли розгледіти її добрі виразні материнські очі...

Ми і наші попутники були втішені таким неочікувано теплим закінченням цієї подорожі.

Тетяна Василівна, дружина Платона Іларіоновича, розповідала, з яким піднесенням зустрічали “Рушничок” і за межами України, зокрема в Канаді. Тоді всіх вразила популярність пісні поміж українців, де чималий гурт, зібравшись одного разу після концерту під вікнами готелю, з

непідробною щирістю заспівав шемно-проникливу мелодію, що звільна линула в нічне небо Торонто.

Почувши такий окрилений спів, який десятки небайдужих мешканців міста дарували на знак найвищої вдячності композиторові й виконавцеві за неповторну пісню, Платон Майборода з дружиною та Дмитро Гнатюк вибігли на вулицю. І тоді вже разом, неначе на біс, всі знову натхненно підхопили її незабутні рядки: “Рідна мати моя, ти ночей недоспала і водела мене у поля край села...”

Коли ж раптом залунали вигуки “Браво!” та гарячі аплодисменти, всі нарешті звернули увагу на людей, котрі в сутінках стояли на балконах, виглядали з вікон, емоційно вітаючи учасників цього імпровізованого концерту, який тривав ще досить довго.

Пролетіли роки, сплили десятиліття, а пам'ять і сімейний альбом дотепер зберегли минулі події, образи дорогих людей, які давно відійшли в далекі світи. Тож згадати є що...

Протягом тих довгих десятиліть наша сім'я була в дружніх, майже родинних стосунках із Майбородами. Досить сказати, що Георгій Іларіонович назвав свого сина Романа на честь нашого батька Романа Івановича, а наш рідний брат Ярослав став похресником Платона Іларіоновича.

Ця дружба зародилась ще в студентські роки, під час навчання в Київській консерваторії та спільного проживання в гуртожитку. Батько звирювався, що коли Дарія Єлисеївна навідувалась до своїх синів, то це стало справжнім святом. Вона привозила їм різні сільські гостинці, приязно частувала всіх, хто заходив до кімнати. Як рідній матері радів Дарії Єлисеївні і Роман Іванович, оскільки своїх батьків у нього вже не було.

Розпочалась війна, всі троє пішли на фронт. Воєнна віхола вішувала кожному свою нелегку солдатську долю. Не раз дивились вони смерті в очі. Проте вони вистояли і після перемоги повернулися до Києва. Друзі були глибоко засмучені тим, що улюблене місто їхньої юності перетворилося на суцільні руїни. Та головним вбачалося те, що воно потроху відроджувалося. Білосніжними свічками “знову цвіли каштани”, а молоді, як і колись, збиралась в алеях ошатних парків, на схилах правдального Славутича, милувалась мирним голубим небом й неосяжними далями, слухаючи, як “хвиля дніпровська б'є”. І це повертало опалені війною серця вчорашніх воїнів до музики, до творчості...

Наповнювався життям й будинок № 48 по вулиці Володимирській, що нагадував казкову рукавичку, адже до нього почали з'їжджати композитори, музикознавці, виконавці. Там же розташувалась і Спілка композиторів України.

Достатньо пригадати, що тільки в одній із комунальних квартир, у якій ми мешкали, проживало вісім родин. Поміж них — брати Майбороди, Г. Жуковський, А. Філіпенко, М. Полонський... А наша кімната межувала з житлом Майбород, до яких переїхала їхня мати. Окрім своєї сім'ї, вона почала опікуватися й нашою, де зростало троє дітей: найстарша, вже школярка, Алла, Борис (автори цих рядків) і Ярослав. Батьки називали Дарію Єлисеївну мамою,

а для нас вона стала доброю, лагідною, улюбленою бабусею.

Затаївши подих, дітлахи заворожено слухали пісні-забавлянки, колісанки, казки, легенди та страшні оповідки, яких бабуня знала безліч. До того ж, вона завжди пригощала нас всілякими ласощами. Здавалось, не було нічого смачнішого на світі, ніж оті весняні жайворонки – з оченятами-родзинками, що бабуся випікала та радо пригощала нас на свято Сорока Святих. Залишається тільки дивуватись, як це їй вдалося у голодні повоєнні роки.

До всіх дітей ставилася вона надзвичайно уважно, вмюючи для кожного знайти добре лагідне слово. Ми й сьогодні пам’ятаємо ту теплу усмішку, яка завжди прикрашала її обличчя.

Любили ми разом із бабусею і мамою ходити на гостини до дружини композитора В. Косенка, у якого навчалися брати Майборода і наш батько. Віктора Степановича тоді вже, на жаль, не було, тож Ангеліна Володимирівна жила самотньо в квартирі будинку № 9 по вулиці М. Коцюбинського.

Своїх дітей Косенки не мали, тому господиня оселі завжди була привітною до нас і радісно зустрічала, наче рідних. Вона охоче пригощала духмяним варенням, смачною випічкою, словом, влаштувала свято.

А дорослі, тим часом, стиха про щось розмовляли. Говорили про своє нехитре життя, згадуючи якісь події, розмірковували про прийдешнє...

Та повернімося до Дарії Єлисеївни. Всі, хто добре знав та мав можливість спілкуватись з нею, відзначали її лагідну вдачу, щирість, порядність і доброту. А її теплі мате-

Дарія Єлисеївна з Оксаною, дочкою Алли Верещагіної

ринські очі, ясне чоло, благородна срібна сивина і натружені руки доповнювали образ цієї мудрої та працювотої жінки.

Та як складалося життя нашої бабусі, чи завжди була прихильною до неї доля? Тоді, малими дітьми, ми багато чого ще не знали, не розуміли та зрештою й не могли знати, яким непростим воно виявилось...

А вона замолоду поневірялася у наймах, працювала кухаркою у петербурзької знаті. Згадуючи минуле, Дарія Єлисеївна не раз жартувала:

– Бути кухаркою мені на роду написано! Інакше й бути не могло, я ж бо в дівоцтві Кухаренко!

Повернувшись в Україну, до рідного села Пелешівщина, що на Полтавщині, пов’язала свою долю з красенем Іларіоном Івановичем Майбородою. Родина була дружною, працювотою. Односельці шанували її. До всього ж, Іларіон Іванович ще й добре співав, грав на простих народних інструментах, а Дарія Єлисеївна знала безліч народних пісень, розумілася на нотах (можливо, вивчила ще в Петербурзі) та співала у церковному хорі. Отак і виник своєрідний сімейний ансамбль. Тож сусіди не оминали жодної нагоди, аби завітати до родини на чергову зустріч з музикою. Ще з тих часів, мабуть, залишилась у бабусі улюбленою пісня “Ой вирву я вирву зелений листочок”, яку вона принагідно співала вже й у поважному віці.

Платон Іларіонович, розмірковуючи про музичні витоки родини, раз по раз наголошував, що йдуть вони від їхнього діда Федора. Був він чумаком, знав силу-силенну старовинних народних пісень, котрі передавав від батька до сина, тим самим заохочуючи всю родину до музикування, яка й успадкувала любов до музики, та-

лант. А ще вважався вправним сільським музикою, з прекрасним голосом.

Здавалось би, все складалось добре. Господь послав молодим п’ятеро діточок... Та несподівано прийшло горе, що звалилося на подружжя. Один за одним від скарлатини пішли з життя старші сини Іван і Григорій. Невдовзі покинула цей світ й донечка Марійка. Залишилось двійко – Георгій і найменший улюбленець Платон.

Проїшли роки. Георгій закінчив Кременчуцький технікум і поїхав у Запоріжжя, де на будівництві Дніпрогесу працював його дядько Василь.

Добігав кінця 1932 рік. У селі створили перший колгосп, до якого Майборода не мали наміру вступати. До того ж, насувався страшний голод. І треба було якось жити, виховувати найменшого сина, думати про його освіту. Платон вже тоді марив музикою. Отож Майборода покинула рідне село й поїхала у Запоріжжя, ближче до рідні. Іларіон Іванович також почав трудитися на будівництві, а мати стала піклуватися родиною.

Георгій, який мав неабиякий хист до музики, у 1936 році вступив до Київської консерваторії. За ним поїхав і Платон. Та знову сталося непоправне. Батька родини було репресовано та розстріляно (реабілітують його вже значно пізніше, за клопотанням синів). І ось тоді, уже самотньою, бабуся знов повернулася у рідне село. Тут вона пережила війну і переїхала в Київ до синів лише тоді, коли в родині Георгія вже підростав син Роман.

Та життя склалося так, що в новій сім’ї батька для нього не знайшлося місця. Відтак він зростав і виховувався у бабусі та рідного дядька.

З 1950 року наші родини вже не жили в одній квартирі. Платон Іларіонович, бабуся і Роман переїхали в Пасаж, де отримали нове житло, а ми на Лютеранську (тоді Енгельса). Та ми залишилися майже єдиною родиною. Бабуся приходила щоденно, допомагала мамі в домашніх справах. А Роман доволі часто тижнями лишався у нас, – звук, що ми завжди були разом.

Дарія Єлисеївна дуже хотіла, аби ми – наступне покоління обох родин – стали музикантами. Вона ревно стежила за нашими першими кроками у світ музики. Мрії ці здійснилися. Ми підросли і сво-

го життя без музики уже не уявляли. І її Ромчик, і всі троє дітей нашою сім’єю, закінчивши консерваторію, стали музикантами різного фаху.

На долю бабусі випало ще одне випробування – не стало нашої мами, і вона, як і ми, дуже болісно сприйняла цю втрату. Та, незважаючи на свій вельми похилий вік, вона ще більше уваги стала приділяти нашій родині, дбаючи уже й про наших дітей.

Сама ж Дарія Єлисеївна прожила довге життя. Добре, терпляче й любляче серце бабусі перестало битись, коли їй виповнилося 94 роки. Як вона запевдала, місцем її вічного спочинку стала рідна Пелешівщина, куди повернулася уже назавжди. Повернувшись туди, – де так довго берегла місце біля старших дітей.

Виконавши останню її волю, Платон Іларіонович тривалий час виношував у душі пісню, що мала б стати справжнім ревіємом для його найдорожчої людини. Довго й ретельно шукав він також і гідний текст.

І ось, як він тоді розповідав, одного разу сталося диво. На вулиці до нього підійшла незнайома жінка. Привітавшись, сказала, що є палкою прихильницею творчості композитора і була б вдячна, якби він зміг скористатись її поезією, та простягнула рукопис. Це була Т. Мезенцева. Поетичні рядки вразили композитора невідомою ширістю, глибиною синівських почуттів, ніжністю. Тож вони й стали піснею – нетлінним духовним пам’ятником Матері.

Вклонімося і ми її світлій пам’яті та пригадаймо ті зворушливі слова:

*Я до тебе, матусю, у пісні іду,
Бачу в ній я тебе ще таку молодю.
Час летить і летить, забирає літа,
Ти у пісні моїй, мов зоря золота...*

І що ж це воно?

Заголовком цього допису “примазуюся” до назви книжечки, про яку повідомляю. А назва така: “Якби ж!.. / Отож...” Автор – письменник Костянтин Сушко із Запоріжжя¹. Про що книжечка, сповіщає анотація до неї:

“Для перевидання усього, що витворив Костянтин Сушко, знадобилося б щонайменше із десяток томів. Але де взяти гроші? Тож додумався чоловік із добірки своїх найсуттєвіших, як він вважає, нарисів, оповідань, романів тощо вилучити найвагоміші (на його ж думку) абзаци й подати їх окремою книжечкою. Таким чином, і про себе нагадав, і не дуже витратився. Та, головне, – читачам же менше мороки! Чи не приклад для наслідування, га, панове класики?”

Так представили книжку видавці, а ось як причину її з’яви пояснив у “Передньому слові” сам автор: “За майже піввіку журналістських та письменницьких клопотів я сотворив більше трьох десятків книжок. Нариси, замальовки, вірші в прозі та оповідання, історико-публіцистичні й літературознавчі розвідки, повісті, романи... Про що писав-пишу? Релігія, краєзнавство, природа, історія, археологія та, звісно ж, людські стосунки. Починав із видання накладом у 13000 примірників, кілька разів діло доходило навіть до 25 й 30 тисяч, а от незалежницький період мого белетристичного буття фіксує поки що ось яку тиражну ситуацію: 10000-1000-500-2000-2700-700-1000-500-150-100... Причому, масштаби тиражу-накладу не залежать ні від жанру, ні від теми, тим паче, від якості витвору – всуціль од суми грошей, із якою звертаєшся до видавця.

Ніколи не млів від захоплення перед своїм, виключно заочним, читачем, та все ж у якомусь наборі чеснот йому не відмовляв. Аж тут приспів Фейсбук. І добряче мене остудив. Побачив, як *постуються лайкають* між собою споживачі письменницького продукту, почув-відчув їх – уже не мовчазними заочно, а, що називається *вживу!* – і мені стало...”

Та зараз не про це. Скажу лиш, що яскравим полум’ям тулити слово до слова, щоб згодом винести все на люди, вже не палаю. І справа не у віці (клянусь!) – іще маю дещо сказати, знаю навіть, як... Інше непокоїть: а для кого? Ондечки лунає звідусіль: “Не той читач пішов!”

Та навіть і раніше, коли ще була мода відгукуватися на публіцистично-поетично-прозові вправи, особисто в моїх літ-експерти рідко-ріденько відзначали те, на чому я наголошував. А я ж так старався... Власне, може, в інших письменників інакше? Словом, вилучив я зі своїх книжок окремі абзаци-наголки, *прибравши усе зайве*, та показую їх окремо. Чи помітите зараз, дорогі наші читачі? Чи збagnetе?”

А для прикладу, що саме доведеться “помічати чи не помічати”, подаємо з книжечки кілька мікросюжетів:

Що нас інколи

так нестримно, тягне зазирнути в минуле? Не лише в добу “босоногого дитинства”, а далі, набагато-набагато глибше... Нас ніби кличе до себе ота магічна “висхідна точка”, коли на світі все тільки починалося. Коли – ще жодного злочину, жодної зради, жодної наглої смерті. Ні обману, на підлості, ні насильства. Зазираючи в минуле, ми підсвідомо начебто волеємо почати все СПОЧАТКУ. Щоб розвинулося усе лише по правді й лише по совісті. Либонь, на отій же хвилі вабить нас до себе й “лоно природи”, аби в оточенні лише дерев і трав ми змогли відчутти світ визначально чистим і світлим. Таким, яким сотворив його Усевишній, і яким він міг би залишатися завжди. Прагнучи бодай інколи побути на самотині, кожна жінка підсвідомо відчуває себе Євою, а чоловік Адамом, коли начебто з’являється шанс дати початок людству так, щоб воно ніколи не зазнавало ані мук, ані страждань.

Я давно уже не благоговію перед далеким минулим, а от невикористаний ним шанс безмежних можливостей Добра і Творення не залишає мене байдужим. Коли ми його втратили? На догоду чому? (“Віщій Стен”²)

Україні,

либонь, – єдина спільнота у світі, котра геть нічим не завинила перед людством. Озирнімося назад на сто, двісті, п’ятсот, на тисячу, три, п’ять тисяч років. Бодай на якомусь відтинку чи в епізоді власної та світової історії ми зазіхали на чуже? Прирізали до своїх просторів сусідську землю?

Обливали брудом сусідів? Зневажали не свою мову? Руйнували ненаші храми? А ще... Може, ми створювали вишукані знаряддя для знищення людей – оті гільоти́ни, гарроти, електростільці, душоубки, газові камери, концентраційні табори? Нічого навіть подібного немає серед “цивілізаційних набутків” українського народу. (“Герої мутного часу”)

Революція –

– цинічний засіб-спосіб (план, сценарій, механізм тощо) здобуття влади зграєю спритних ділків – придумана не задля того, щоб покращувати життя людей. Так було завжди. І так буде. Ділки ефективно використовують енергію вічно невдоволенних, самовідданих *баламутів*, які, не вагаючись, ідуть на барикади. Чимало їх там і лишається, розчистивши шлях до влади ділкам. Звісно, *баламути* запалюють серця чи не більшої частини співвітчизників, але та більшість далі мітингової підтримки *баламутів* і споглядання, що ж воно буде, не йде. Відтак, *баламути* гинуть, а глядачі-вболівальники виживають. Влада міняється, точніше, змінюються її представники, тоді як усе залишається на своїх місцях. Життя продовжується у тому ж руслі і з тим же набором соціальних проблем.

(“Заклопотаний світ”)

Після того,

як упораємося із синдромом малоросійства у нашому суспільстві, нам неодмінно випаде боротьба з дивовижним різновидом конформізму, котрий сьогодні самопроголошено вважається ширим, істинним патріотизмом. Й буде та боротьба жорстокою і запеклою. Так просто войовничу сірість, обмеженість і зарозумілість позицій своїх не здадуть. Окрім усього іншого, вони віртуозно й безсоромно спекулюватимуть тестом, чия любов “до неньки” ширіша. Власне, вони уже й сьогодні ним спекулюють. Бо напружено думають про себе у НАШОМУ завтрашньому дні. (“Стежка на Хортиці”)

А книжка...

Книжку написати можна. Цілком змістовну, оригінальну, можливо, навіть і видатну. Талант? Для цього вистачить мінімуму здібностей і максимуму наполегливості. А от стати Людиною... Нею треба просто бути. Постійно і повсюдно. Людина, звісно, з великої літери, завжди, в усі часи перебувала у найбільшому суспільному дефіциті. І – в найбільшій затребуваності! Її – справжню, непоказну, але мудру, благородну й порядну – шукав серед білого дня з ліхтарем у руках іще Діоген 2500 років тому. Найбільший, найвищий і наймогутніший талант – це Талант Людяності. (“Заклопотаний світ”)

Таким чином, Кость Сушко, відзначаючи 50-річчя своєї творчої діяльності, зробив сам собі подарунок: на 114 сторінках книжечки форматом А-6 із більше як тридцяти власних видань, представив два десятки. А ще *трійко* – з отих, які підготовлені до можливого друку. Кілька поданих вище уривків дають уяву, що ж воно вишло, та на остаточну думку можна буде претендувати лише тому, хто побачить книжечку *вживу* й, звісно, прочитає її.

Підготував Микола Пашенко, м. Запоріжжя

¹ Якби ж!..; сюжети для неквапного читання / Костянтин Сушко. – К: Український письменник, 2021 – 116 с.

² Тут і далі – назви книжок та окремих творів.

Григорій Честахівський: "Дуже добре зробив я, що поїхав з батьком Тарасом..."

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України
імені Тараса Шевченка

Подача друга.

"Кобзар наш великий став на рідну землю українську"

Через тиждень після від'їзду Шевченкової домовини з Москви — 4 травня 1861 р. Григорій Честахівський писав уже з українського Кролевіця, що напередодні "в четверть третього часу Кобзар наш дужий став уже на свою рідну землю українську¹, а я став навколішки і тричі уклонився рідній неньці України й тричі поцілував її святу землю од себе й од рідних дітей її, котрі свято почитають її, проживаючи на чужині далеко".

Як відомо, тоді в Києві вирішували питання, де саме поховати прах поета, бо його петербурзькі друзі лише вказували, що бажано поховати його над Дніпром. Неминуче виникло й друге питання: якщо ховати в Києві, то де саме — на якому кладовищі? Чи у Видубецькому монастирі, чи на Шекавицькій кручі², а я став навколішко — на горі, біля Дніпра. Варфоломій Шевченко був тієї думки, щоб поховати Шевченка на Шекавиці, і навіть наказав там копати могилу. Священник Феофан Лебединцев зазначав: "Нарешті прийнято, для уникнення всяких демонстрацій під час цього поховання з боку молоді, що навчається, приготувати могилу у Видубецькому монастирі і доставити туди труну покійника у великому човні прямо з чернігівського берегу, по прибутті до Цепного мосту".

Аж ось у Київ прибув з поствою труною Честахівський. І все змінилось! За словами Михайла Чалого, Честахівський заявив, що він був у Шевченка в його останні години, і нібито спитав, де його поховати, а поет відповів: "У Каневі". Пізніше Олександр Лазаревський засвідчив, що Честахівського не було при смерті Шевченка. Ще не знаючи про це напевне, Павло Зайцев писав:

"Отже, коли прибули до Києва Лазаревський і Честахівський, вони довідалися, що рідня спочилого поета вже склалася, зібравши 15 карбованців, що за ці гроші набуто місце на Шекавиці, вже викопано могилу й замовлено високий дубовий хрест. Усе це вже виконав Варфоломей, якого вся рідня постова, як людину енергійну, практичну — "з бувальців", зробила своїм представником. Але обидва молоді петербурзькі делегати привезли свій власний проект. Вони настоювали на тому, щоб поховати Шевченка на Чернечій Горі під Каневом — на місці, яке для нього вже придбав Варфоломей, там, де мала стати вимріяна поетом "хата над Дніпром", яку тепер спочилому мала заступити "хата-домовина". Почалися нові суперечки. І молоді, і дехто із старших громадян уважали, що гідним великого поета місцем вічного спочинку має бути столиця України Київ. Тоді Честахівський витягнув аргумент, перед яким усі скапитували: він заявив, що Шевченко, вмираючи, на запитання, де його поховати, відповів йому: "У Каневі!" Невідомо, чи це була правда, але це вирішило справу. Всі погодилися. Ухвалено було тлінні останки Тарасові перевезти до Канева пароплавом".

Проект "Подорожці Шевченкового життя" умотивований глибоким усвідомленням поетових слів із автобіографічного "Листа Т. Гр. Шевченка до редактора "Народного читання" (лютий 1860 р.):

"...Я наважуюся відкрити перед світом кілька печальних фактів мого існування... тим більше, що історія мого життя становить частину історії моєї батьківщини. Але я не маю духу входити у всі її подробиці".

Цією публікацією Володимир Мельниченко завершує розповідь про перевезення праху Тараса Шевченка з Петербурга в Україну, яке навесні 1861 р. здійснено під орудою Григорія Честахівського.

Найголовніше, що позиція Честахівського відповідала Шевченковому поетичному заповіту. Сам Олександр Лазаревський писав: "Пристрасно бажаючи виконати цей заповіт, Г. М. Честахівський і говорив про нібито передсмертну волю поета..." Вирішено було поховати Шевченка на горі поблизу Канева, в тих місцях, якими колись милувався поет і де мріяв оселитися. За чітким свідченням Лазаревського, "таке рішення майже цілком належить Честахівському..."

Додам до цього, що й у Каневі у Григорія Честахівського виникла суперечка з Варфоломєм Шевченком, який хотів поховати свояка на цвинтарі біля церкви й навіть найняв людей копати могилу. Та Честахівський наполягав, що Кобзаря треба поховати саме на горі — згідно з його заповітом.

Щоб лани широкополі,

І Дніпро, і кручі

Було видно, було чути,

Як реве ревучий.

Честахівський вибрав найвищу гору, але Варфоломій Шевченко сказав, що то земля поміщицька, і Честахівський погодився на Чернечу гору, названу народом Тарасовою горою². Сергій Єфремов висноував, що "похорон Шевченка на Чернечій горі під Каневом був ділом рук Честахівського".

Наш великий сучасник Іван Дзюба виснував: "...Історія показала, наскільки це було вдале рішення — можна сказати, конгеніальне образів великого поета України". Саме так — конгеніальне! Ось чим Україна завдячує Честахівському!

Що ж до тих, які нині замислили з меркантильних міркувань понівечити піщаним кар'єром національний краєвид навпроти Святині, то хочу їх застерегти Шевченковою молитвою:

Молюсь, Господи, внуши їм
Уст моїх глаголи.

Бо на душу мою встали

Сильні чужії,

Не зрять Бога над собою,

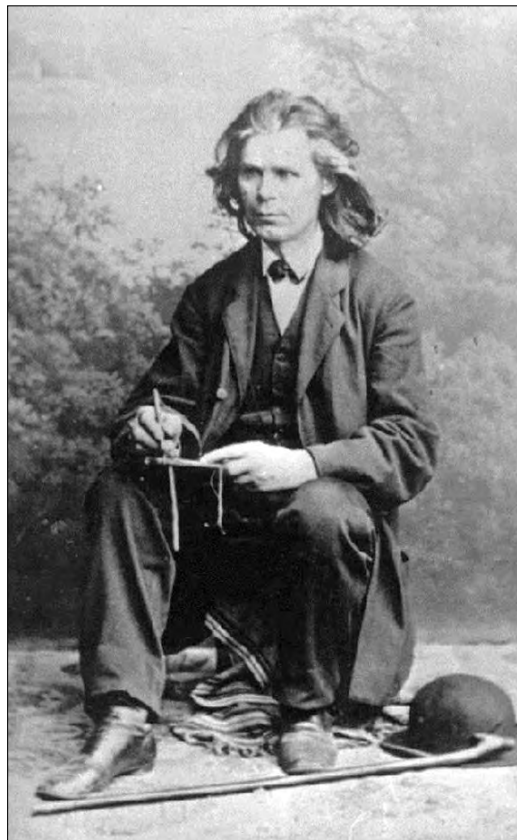
Не знають, що діють.

Не ганьбять себе перед сучасниками і нащадками! Побійтеся Бога!

Про все, що пов'язане з перевезенням Честахівським праху Кобзаря в Україну, пишу з ширкою повагою до нього й доземним уклоном перед українським патріотом. Але є й інший ракурс погляду на вчинок Честахівського з урахуванням того, що в його характері було щось від одчайдуха, авантюриста:

"Саме завдяки цим якостям він, мабуть, і взявся за нелегку й непевну справу перевезення і перепоховання Шевченкового праху. Поміркований, статечний, сімейній людині важче було знятися в далеку дорогу, а то більш на таке ризиковане діло. Чомусь ніхто інший із петербурзької громади, крім 27-річного Олександра Лазаревського, який, утім, мав свій інтерес у Чернігові, не виявив рішучості виконати Шевченків заповіт — поховати його над Дніпром".

Виходить, що виголошувати палкі й проникливі промови на Шевченкових похоронах — це прерогатива статечних і поміркованих людей, як, наприклад, Микола Костомаров і Пантелеймон Куліш (обидва були приблизно одного віку з Честахівським), а "знятися в далеку дорогу" та ще й з домовиною (Тарасовою!) — це доля... відчайдушних авантюристів.

Г. Честахівський в молоді роки

Згадалося мені, як наприкінці 1857 р. згорьований засланням і щасливий від довгожданого волю Шевченко скликав до себе в Нижній Новгород на зустріч і Пантелеймона Куліша, і Михайла Щепкіна... 38-літній Куліш відповів, що йому не подобає їхати на розмову з другом Тарасом, адже він "чоловік у громаді замітний", а... непомітний, малостатечний одчайдуха й авантюрист 69-літній Щепкін прийшов і подарував Шевченкові щасливі дні...

Не став би заторкувати цю тему, якби в деяких публікаціях особливо не наголошувалося ще й на тому, що, мовляв, Українська громада в Петербурзі в жовтні 1864 р. "позбавила Честахівського звання громадянина й визнала його негідним спілкування з чесними людьми", що Костомаров, Куліш та інші петербурзькі громадівці "різко осудили Честахівського за зваблення наївної дівчини", що він був випивака і містифікатор, а ще — дволикій.

Мабуть, подібні святоші виключили б із громади і Шевченка, який, скажімо, в молодості, говорячи словами Івана Сошенка, "відбив у нього дівчину", а в Нижньому Новгороді, як відомо, заходив до "мадам Гільде у храм Пріана" та й, траплялося, добряче випивав.

У всіх тих неприємних ярликах, наліплених на Честахівського, ще треба розбиратися, щоб нарешті розкрити й показати його нещасливе з молодості сімейне життя (він був одружений і мав донечку, коли відправився в Петербург у 1843 р.) та розладнане зближення з юною Марією Денисенко³, котра поїхала з ним із Канева в столицю влітку 1861 р. Його гріховне, як і в усіх нас, життя ще чекає неформального й всебічного дослідження та висвітлення, в тому числі художнього. Без цього не судить і не судимі будуть. Про невігубну й гірку людську несправедливість геніально сказав Тарас Шевченко: "Тойді повісили Христа / Й тепер не втік би син Марії!"

Можливо, хтось хотів бути нібито суголосним з Іваном Драчем, який назвав

Грицька Честахівського затятим чоловіком і буйною головою. Та ж у великого Драча зовсім інший — теплий, захоплений, сказати б, не зверхньо-Кулішевий — погляд на Честахівського! Незабутній Іван Федорович вільно та красиво писав: "Дивне прізвище для степового херсонського чоловіка, одчай-душі козацької. Може, десь генеалогія веде аж до "Матки Боскої Честаховської"! Але ж затятий який! Коли б не він, не мали б ми Шевченкової гори в такому варіанті"⁴.

Тож ключові слова — душа козацька!

Безперечно, що творчі, наукові й письменницькі заслуги тих же Куліша та Костомарова перед Україною набагато більші, ніж у Честахівського. Не займав Григорій Миколайович і високих посад, а дрібний чин його — колезький реєстратор — був останнім в імперському Табелі про ранги... Але у своїй святій місії, яку Честахівський виконав самовіддано, з честю, він незмірно перевершив усіх великих українців.

"Свято виконав місію..."

Листи Честахівського про перевезення праху Шевченка на територію України й поховання його в Каневі (травень-липень 1861 р.), адресовані Федору Черненку та петербурзькій громаді, були вперше опубліковані в журналі "Киевская старина" ще у 1898 р. Прімітки до них зробив тоді Олександр Лазаревський. Листи ці широко відображені в шевченкознавчій літературі, доступні для широкого читачького загалу⁵. Для мого читача виокремлю лише деякі сюжети про ставлення самого Честахівського та простих українців до Шевченка.

7 травня 1861 р.:

"Федор Іванович і люба громадонько українська!

Батько наш дорогий Кобзар, орел си-зокрилий уже в Києві. Учора, 6-го числа, в 7 часів утра ми приїхали в Бровари...

Процесія почалася коло п'яти часів вечера у самому лісі, що з сторони Броварів. На мосту одпрягли коней, і студенти й громада везли на руках Кобзаря аж до самі-сінської церкви Рождества, що на Подолі.

Усю дорогу казали привітливі слова батькові Кобзареві і поставили його на ніч в церкві. У неділю в чотири часа одслужили панахиду і понесли Батька Великого на руках своїх дітки ширі та розумні, чтуші святую пам'ять Кобзаря свого..."

17 червня 1861 р., Канів:

"А пекарці й хміляни (селяни ближніх сіл. — В. М.) — то люд дуже простий і без усяких затій та видумок... Вони всі називають його Батьком Тарасом, рятувавшим їх волю, а гора, на котрій поховали — Тарасовою горою, замість прежнього названня Чернечою..."

20 червня 1861 р., Канів:

"Федор Іванович і люба Громадонько українська!

Ще сонечко на небі сяє, а наше сонечко святе — Батько Тарас, великий світ України, уже востанє сховалося за темну гору, відкіль уже його ясного нового світу більше не побачить рідна земля українська з своїм добрим людом козачим..."

10-го мая в сім часів пополуноді наш дорогий та любий Кобзарь улігся на вічні віки у своїй новій темній хатині, відкіль уже не вийде більше подивиться на світ Божий, своїм ясним та орлиним козацьким поглядом не окине неньку Україну, не почує більше його нової та голосної пісні добрий люд козацький, а та пісня, що проспівана їм, нехай буде піснею благовісті для молодого козачого покоління і направля к добру, честі і користі народної кожного чесного українця".

1 липня 1861 р., Канів:

"Легенди народа про Тараса: Ні, тепер уже пуста домовина, а він у печерах у Києві перевернувся в моці. А то він їде на мітлі (комета); кажуть, що усіх панів передусе, а таки нас одстоить з-під неволі. Ні, він не вмер, тільки народ морочать пустою домовиною, а він сам ходе живісінкий по-

між народом, кажуть, його бачили, що прийшов до корчми, купив горілки, сам випив дві чарки та ще почастував жінку й чоловіка і проч.”.

15 липня 1861 р.:

“Про Тараса знає вся крепацька Україна, що він їй Батьком-заступником, що він улягає коло Канева. Приходять люде з слобід, вклоняться його могилі. Я часто застаю коло могили простих слобожан: стоять, знявши шапки, підпершись на ціпки з клуночками за плечима, дивляться на могилу так, що я ще ні разу на своїм віку не бачив такого широкого, тихого, умиленого погляду людського, ніби у сій могилі закопалась остання надія на їх луччу долю”.

Написані не для публікації, розповіді Григорія Честахівського лилися з глибини його душі, висвяченої живою присутністю, широю приязню та людською довірою самого Шевченка. Через більш як півтора століття виявляється, що ці сердечно-прості розповіді підносяться до духовних висот, з яких затркують і наші промерзлі душі, говорячи словами Шевченка “своїм святим огненным словом!”

Немає ціни рядкам, які залишив нам Григорій Честахівський! Сам він широкосердно зізнався: “Дуже добре зробив я, що поїхав з батьком Тарасом...” Справді, дуже добре!

“Шкідливі повчання селян чиновником Честахівським”

Та затятий Грицько Честахівський не тільки доставив домовину з прахом Шевченка і облаштував його могилу, а й проводив серед селян антипоміщицьку й патріотичну агітацію, використовуючи ім'я та твори поета. Про це збереглося чимало документів. Ось 21 липня 1861 р. київський генерал-губернатор князь Лларіон Васильчиков доповідав у Петербург Василю Долгорукому, начальнику III відділу власної його імператорської величності канцелярії (в цитуванні цих імперських документів доцільно залишити мову оригіналу):

“В первых числах мая месяца сего года в числе других лиц, сопровождавших тело покойного академика Тараса Шевченко, прибыл из С.-Петербурга в г. Канев служащий в капитуле ордену губернский секретарь Григорий Честаховский. Оставшись в Каневе для обделки могилы Шевченки, он странным поведением своим обратил на себя общее внимание местных начальства и жителей.

Получены были мною сведения, что, занимаясь обделкою могилы и срисовыванием с натуры разных видов, Честаховский стал сближаться с простым народом, оделся в его костюм и, говоря его языком, вошел в фамильярные отношения с ним, запрещаая называть себя по имени и отчеству, а именуя себя просто Грицьком, посящая шинки и народные сходбища и привлекая простонародие к себе на могилу, где и начали собираться крестьяне соседних деревень, преимущественно в праздники, а иные и в будни, в свободное от работ время. Здесь Честаховский распевает с простонародием гайдамацкие песни и читает ему сочинения Шевченко... Распродажа сочинений Шевченки имела значительный успех, так что в течение нескольких дней текущего месяца Честаховский сам успел сбыть несколько сот экземпляров, а переданные им в то же время для продажи в Каневе одному купцу все распроданы.

В народе Честаховский сделался известным под именем Грицька, и по поводу его рассказов о Шевченко, сочинениях последнего, исторических событиях и преданиях Украины возникли разные толки и тревожные слухи. Стали рассказывать, что Шевченко не умер, а живет и не перестает думать о дорогой Малороссии и со временем подаст знак к действиям малороссов; что в могиле его находятся ножи и что скоро наступит Тарасова ночь, в которую будут резать панов и ляхов. В день отправления панихиды по Шевченко 8 сего июля приезжал в Канев к Честаховскому служащий в сенате коллежский секретарь Лазаревский, и это подало повод к толкам, будто он привез ему сундук ножей...”

Як мудро зауважив Іван Дзюба, ножи-

О. Лазаревский. 1861 р.

ножами, але ж і слово Шевченкове так само “обоюдоостре”...

Тож можна зрозуміти київського генерал-губернатора, який закінчував свій лист у III відділ такими словами:

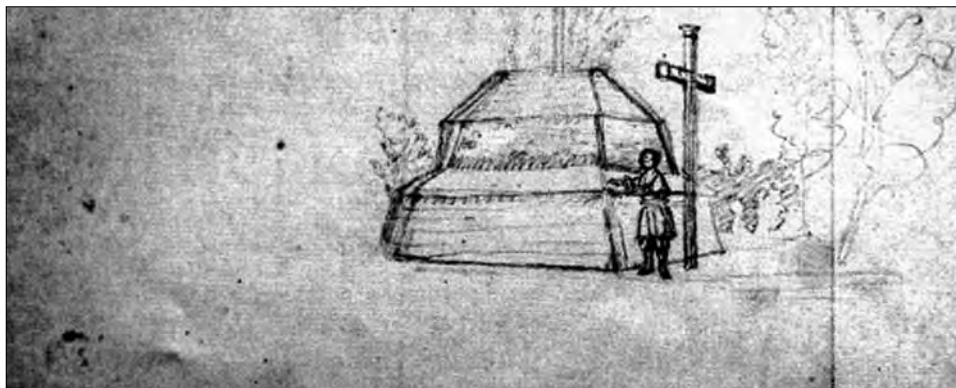
“Сколько можно судить по доставленным мне сведениям, Честаховский принадлежит к числу приверженцев малороссийской народности и своими необдуманными действиями мог подать повод к тревожным толкам в местах, полных преданий и воспоминаний о кровавой борьбе Малороссии с Польшею. При таком положении края жаль, что было разрешено перевезти тело Шевченко в Канев, место его родины, где память о нем еще так жива”⁶.

От так Честахівський!

Але й це ще не все! Читайте, як толково й осмислено доповідав у III відділ про бурхливу діяльність Григорія Честахівського князь Лларіон Васильчиков аж 28 липня:

“Рассказы и чтения Честаховского проникнуты были воспоминаниями былых времен гайдамачества⁷, казачьей вольности к полякам за угнетение свободы и православия; кроме того, Честаховский рассказывал о гонениях, претерпевших Шевченко за свободу от в бозе почившего государя, и внушал слушателям, что будто он положил свою голову за Украину и крестьян”.

Отже, Григорій Честахівський, очевид-

Г. Честахівський. Первісний вигляд могили Тараса Шевченка на Чернечій горі в Каневі. 1861 р.

но, був першим апостолом Шевченкових ідей серед українських селян, і саме на тій землі, де поет мріяв оселитися, безпосередньо після його смерті та поховання. Втім, читаємо далі:

“Не ограничиваясь местом погребения Шевченко, чиновник Честаховский, одеваясь иногда в малороссийское платье, отправлялся в окрестные селения и деревни, посещал свадьбы и, занимаясь рисованием с натуры лиц более типических, повторял свои рассказы о давно прошедших временах.

Хоть цель этих рассказов, при секретных разговорах, не могла быть положительно открыта, но во всяком случае с достоверностью полагать должно, что при настоящих условиях жизни народной рассказы эти могли прямо противоречить, видимо, и предположениям правительства в мирном осуществлении совершающейся реформы крестьянского быта. Земледель-

ческое сословие и до сего времени слишком мало развито для того, чтобы не нуждаться в благонамеренных и добросовестных руководителях, и слишком скоро, и печально, поддается постороннему влиянию, лишь бы оно сколько-нибудь согласовывалось с понятием его о совершенной свободе”.

Виходить, все, що робив Честахівський, здавалося небезпечним для влади, адже, говорячи словами Васильчикова, було “зовсім несвоечасно виявлення малоросійської національності”.

Схаменіться! будьте люди,

Бо лихо вам буде.

Розкуються незабаром

Заквані люде,

Настане суд, заговорять

І Дніпро, і гори!

Час минав, уже й серпень наступив, а штабс-офіцер корпусу жандармів доповідав київському губернатору: Честахівський продовжував розповідати селянам, “что Тарас Шевченко терпел гонения от покойного государя императора Николая Павловича, сидел в тюрьме и, наконец, голову положил за вас, крестьяне, и что он же, Тарас, написал правила о свободе крестьян; затем, указывая на местности, отличающиеся своим возвышением от горизонта земли, говорил, что там бились гайдамаки с ляхами...”. І що дуже цікаво: “Вредное внушение крестьянам чиновником Честаховским, что Тарас Шевченко написал свободу для крестьян, начинает обнаруживаться...”⁸.

Невже з усього цього, висловленого во рогами України щодо Григорія Честахівського, випливає, що він виявив себе безпутним випаком, не гідним української громади?

На завершення зазначу, що Григорій Честахівський виконав серію малюнків і начерків із зображенням різних епізодів перевезення поетового праху: “Домовина Т. Г. Шевченка в церкві”, “Домовина Т. Г. Шевченка в дорозі”, “Селяни біля домовини Т. Г. Шевченка”. Він зобразив важливі моменти похорону Шевченка. Честахівський звів над прахом Шевченка першу могилу й поставив перший хрест. Видатна дослідниця історії Святині — Чернечої гори в Каневі Зінаїда Тарахан-Береза пише: “Насипалася ця могила Честахівським разом з канівцями та селянами навколишніх сіл протягом місяця (17 травня — 16 червня 1861 року). На малюнку художника зображено біля могили чотириметровий дерев'яний хрест, а між ним і могилою його постать”⁹.

Шевченка з мольбертом, палітрою і т. ін., яке Честахівський врятував під час розпродажу поетових речей. Передав він і подарований йому Кобзар 1860 р. із автографом Шевченка, собі залишив на згадку лише таке саме видання з власноручними правками поета та кілька фотографій. Нарешті, як справедливо пише Зінаїда Тарахан-Береза, свідчення Честахівського були й залишаються сьогодні “найглибшим джерелом для розкриття історії перевезення праху Т. Г. Шевченка із Петербурга на Україну та поховання його в Каневі”.

Наприкінці життя Честахівський був уже визнаним авторитетним носієм істинної інформації про поета. Яскравим свідченням є звернення до нього у квітні 1888 р. письменника та історика Данила Мордовця (Мордовцева) з унікальним листом такого змісту:

“Многоуважаемый Григорий Николаевич!

Репину необходимо документально знать, какого цвета глаза были у батька Тараса¹¹. Вы — живой документ, и потому сообщите мне письменно о цвете глаз нашего батька”¹².

Як тут хвилююче переплелися кристалізація сучасниками сприйняття Шевченка в українській історичній ментальності як “батька Тараса” і заповідане нам високе розуміння того, що кожне свідчення про нього має добуватися з “живого документа” і бути правдивим.

¹ При переїзді з Орловської в Чернігівську губернію поштовою дорогою з Севська на Глухів.

² Паламарчук Г. П. Поховання Т. Г. Шевченка на Україні // Питання шевченкознавства. № 3. Київ: Вид-во АН УРСР, 1962. С. 90.

³ Відомий вчений Є. К. Нахлік перший присвятив обом цікаву статтю “З оточення Пантелеймона Куліша: Григорій Честахівський і Маруся Денисенко”.

⁴ До речі, в архіві зберігся лист Григорія Честахівського до Федора Лазаревського від 24 червня 1867 р., в якому він розповідає, як відразу після поховання його брата Михайла Лазаревського в Москві у Новодівочому монастирі (травень 1867 р.), почав клопотання “як муха в павутині між московськими властями” про перевезення його праху в Україну: “...Архієрей приїхав і, спасибі йому, зараз же написав лист своєю рукою до обер-поліцеймейстера, щоб допустити мене в Новодівочий монастир к открытію могили...”

У віторок раненько думаю розворушити могилу у Новодівочому монастирі і підняти з неї Михайла, щоб вона своєю вагою чужого не давила козацького тіла, та повезу на Україну, нехай ляже в свою землю, утопану вольним, правдивим козацьким слідом” (Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. № 16, арк. 1–2).

⁵ Див. Честаховський Г. Н. Письма, писаные в 1861 году о похоронах поэта Шевченка. — Спогади про Тараса Шевченка. Київ: Дніпро, 2010. С. 443–461.

⁶ Смерть и похороны Т. Г. Шевченко (Документы и материалы). Киев: Изд-во Академии наук Украинской ССР, 1961. С. 115–117.

⁷ Цікаво, що поміщик Никодим Парчевський (у нього Шевченко хотів придбати земельну ділянку біля села Пекарів Канівського повіту для будівництва на ній власної хати) писав доноси, в яких вбачав у діяльності Честахівського загрозу нової гайдамаччини та різанини поміщиків: “невдовзі буде кінець усім панам”.

⁸ Смерть и похороны Т. Г. Шевченко (Документы и материалы). С. 142.

⁹ Тарахан-Береза З. Святиня. Чернеча гора та стародавній монастир Канівський. Науково-історичний літопис Чернечої гори. Черкаси: “Інтроліга TOP”, 2018. С. 377–378.

¹⁰ Про фотографічний матеріал, зареєстрований Григорієм Честахівським, докладно див.: Яцюк В. Тарас Шевченко і світ фотографії. Альбом-монографія. Київ: Критика, 2019. С. 5–9.

¹¹ Йшлося про портрет Тараса Шевченка, створений Іллею Репіним у 1888 р. Зберігається в Національному музеї Тараса Шевченка.

¹² Відділ рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Ф. 1, № 313, арк. 1.

Будинок РОЛІТУ

Знакові будівлі центру столиці

Тема “Літературний Київ” надзвичайно об’ємна. Можна виокремити підтеми: “Київ у творчості вітчизняних і зарубіжних письменників, “Письменники, які жили і працювали у Києві” і навіть “Київ у піснях”. А об’єднавши в одну, можна створити захопливу оповідь-книгу, подавши цікаві місця столиці України, пов’язані з іменем того чи іншого відомого літератора.

Надія НАУМОВА,
наукова працівниця Музею історичного центру міста Києва

Іх так багато, що лише перелік забрав би десятки сторінок. Нагадаємо, що в Києві бували Олександр Пушкін і Микола Гоголь, Іван Франко, Лев Толстой, тут жили Тарас Шевченко, Пантелеймон Куліш, Микола Лесков, Іван Нечуй-Левицький, Леся Українка, Михайло Старицький, Олександр Купрін, Костянтин Паустовський, тут навчався, жив і працював Микола Зеров, певний час перебували Ярослав Івашкевич, Ярослав Гашек і Януш Корчак. Французи Оноре де Бальзак і Мадам де Сталь відвідали Київ і залишили спогади про місто. Пізніше Київ відвідували Максим Горький, Володимир Маяковський, Ніколай Гумільов, Осип Мандельштам, Борис Пастернак. У Фундуклеївській гімназії навчалась Анна Ахматова (Горенко).

У 1918 р. відомий бельгійський письменник Марсель Тірі (тоді – солдат Першої світової) став свідком київських подій, що відображають моменти історії України, і у 1926 р. написав книгу “Проїздом у Києві” (французькою мовою), яку лише у 2016 р. переклали й видали в Україні.

У Києві народилися Михайло Булгаков, Максиміліан Волошин, Анатолій Кузнецов і Віктор Некрасов. У кожного з них був свій Київ, кожен сказав своє слово про красу міста, розташованого на крутих пагорбах над Дніпром, про його сади, парки, людей, знакові події. Їхні твори стали колоритними джерелами для розуміння епохи й історії. Декому з вітчизняних майбутніх майстрів слова довелося в молоді роки побувати по обидва боки барикад буремних днів Української революції, що так чи інакше інтерпретувалося у творах.

Варто згадати і про РОЛІТ – будинок, де відомі представники української (вже радянської) літератури проживали зі своїми сім’ями. Ці різні за віком, вихованням, соціальним походженням, силою таланту люди, часом дуже неоднозначні за характером, були ще й просто сусідами.

Колись вулиця називалась Кадетською, згодом Фундуклеївською – на честь київського цивільного губернатора Івана Фундуклея. У 1919 р. її перейменували на вулицю Леніна, ще за життя вождя світового пролетаріату. Ще тривали світова війна і Українська революція, але більшовики вчоргове зайшли в Київ і рішенням Київської Ради робітничих депутатів від 28 березня 1919 р. обрали для ленінської одну з найкращих вулиць, що вела від Хрещатика до Галицької площі. Забудова її почалася у XIX ст. за новим генеральним планом. Перші відомі будівлі – Кадетський корпус, Анатомічний театр (нині – Музей медицини), у 1901 р. на розі з вул. Володимирською зведено нову споруду Миського теат-

ру (архітектор Г. Штром). На початку вулиці знаходилася і перша в Києві жіноча гімназія (Фундуклеївська), і знаменита колегія Павла Галагана.

У 1930 р. столицею соціалістичної України ще був Харків, але вже йшлося про перенесення центру до Києва. Тому виникла думка звести на цій вулиці будинок для радянських письменників, які вирішили заснувати житловий кооператив, де б вони могли жити і творити, натхненні ідеями комунізму. Подібний дім уже збудували в Харкові (кооператив “Слово”), його мешканці скоро переїдуть до справжньої столиці та отримають квартири в будинку, відомому під назвою РОЛІТ (скорочення від “робітник літератури”).

Архітектори Василь Кричевський і Петро Костирко ретельно продумали, яким має бути гідне помешкання для “інженерів людських душ”, покликанних виховувати нову радянську людину. Вони повинні тут творити, не турбуючись про повсякденність і не переймаючись побутом.

Для будівлі обрали гарне місце – схил колишнього Святославського яру, до якого спускалася вулиця і де ще не було високих будівель, лише затишні типові для тодішнього Києва дерев’яні будиночки з садочками та палясадниками, які вже поступалися місцем новій забудові.

Архітектурний проект у стилі модного тоді конструктивізму мав і українські риси, якими відомий зодчий Василь Кричевський завжди доповнював і прикрашав свої споруди. Щоправда, авторам довелося змінювати початковий задум через брак коштів, і їхнє творіння значно відрізнялося від первісного проекту, тож архітектори були незадоволені.

Письменники, які з нетерпінням чекали на нові квартири, допомагали у спорудженні будинку, організовуючи суботники, на яких працювали як підсобні робітники. У грудні 1934 р. почалося заселення Першого корпусу, що простягся вздовж вулиці М. Коцюбинського (колишня Тимофіївська). Будинок мав п’ять під’їз-

дів, 60 двокімнатних і трьохкімнатних квартир. Шість чотирьохкімнатних помешкань в останньому під’їзді з телефонами та всіма побутовими вигодами призначалися для літературних начальників, керівників Спілки письменників. А от кухні в усіх були крихітними, лише 2,5 квадратних метри. Передбачалося, що відомі майстри пера із сім’ями обідатимуть і вечерятимуть разом у спільній їдальні. На горішньому поверсі розташувалася зала-мансарда з просторою верандою, призначеною для зборів, зустрічей чи відзначення урочистих подій, згодом її облюбували художники для своїх майстерень.

Будівництво РОЛІТУ продовжили: почали будувати новий корпус за поліпшеним проектом архітектора М. В. Сдобнева з одним під’їздом і 14-ма чотири- і п’ятикімнатними квартирами.

Вкажемо на важливий мо-

Тетяна Лебединська нині мешкає у своїй квартирі № 15

мент: письменників легше було контролювати, наглядати за ними, коли вони жили в одному будинку, певні “обов’язки” виконували і спеціальні консьержки.

У 1934 р., коли столицею знову став Київ, письменники, які переїхали з Харкова, отримали житло. У дворі елітного житла був споруджений двоповерховий будинок для обслуговуючого персоналу: слюсарів, теслів, двірника та коचेгарів. У кожній квартирі корпусу, що 1939 р. прийняв мешканців, була ще й кімната для домробітниць.

Але в час політичних репресій деяким мешканцям знаменитої споруди як ворогам народу довелося переходити на інші, некомпартні квартири. За багато років будинок відбив складний шлях української літератури та її творців, про нього можна написати роман, як це зробив Юрій Трифонов (“Дом на набережной”). Письменницький дім пам’ятає і тривожні передвоєнні роки, дітей, що гралися у дворі, не знаю-

чи, що їх чекає, а ще конфор- мізм, зраду, підлість і ни- щість, бо в його кімнатах пи- салися не лише знамениті лі- тературні твори, панегірики, що вихваляли радянську вла- ду і її вождів, а й доноси на колег і друзів. Звинувачення, чистки, щоденні жahlivi звістки про арешти – цим жили квартиранти РОЛІТУ. Уночі не спали, бо саме після півночі чи вдосвіта з під’їздів виводили ворогів народу, тих, хто не хотів іти проти своєї совісті. А ті, хто уник- нув арешту, упокорилися, рі- шуче стали на шлях оспіву- вання соціалістичної дій- сності, продовжували жити і писати тут свої твори. У дея- ких згадано і цей будинок: “Коли у червні почалась вій- на...” Л. Первомайського, “У Києві, де вгору гнеться вули- ця...” С. Голованівського, “Наш добрий дім” В. Ма- лишка.

Тут були написані виз- начні, різні за тематикою твори української літерату- ри: “Мир хатам, війна пала- цам” Юрія Смолича, “Собор” Олеса Гончара, переклад україн- ською мовою поеми Шота Руста- велі “Витязь у барсовій шкiрі” Миколи Бажана, “Гуси-лебеді ле- тять” Михайла Стельмаха, поезії “Знову цвітуть каштани... (Київ- ський вальс)”, “Пісня про руш- ник” Андрія Малишка.

Письменницький будинок – рекордсмен за кількістю меморі- альних дошок (29), які відзнача- ють його знаменитих мешканців: Борис Антоненко-Давидович, Павло Тичина, Микола Бажан, Михайло Стельмах, Володимир Сосюра, Олексій Ватуля, Леонід Вишеславський, Остап Вишня, Матвій Гарцман, Сава Голованів- ський, Андрій Головка, Олесь Гончар, Давид Гофштейн, Наум Тихий, Марія Донець-Тессейр, Любов Забашта, Оксана Іванен- ко, Іван Кочерга, Цик Кіпніс, Олександр Копиленко, Олек- сандр Корнійчук, Іван Кулик, Олексій Кундзіч, Аркадій Люб- ченко, Борис Лятошинський, Андрій Малишко, Іван Микитен- ко, Петро Панч, Леонід Перво- майський, Олександр Підсуха, Марія Пригара, Натан Рибак, Максим Рильський, Микола Ру- денко, Іван Сенченко, Семен Склярєнко, Леонід Смілянський, Юрій Смолич, Вадим Собко, Зи- новій Толкачов, Павло Усенко, Микола Шпак, Микита Шумило, Михайло Чабанівський, Юрій Яновський, Євген Кирилюк. Пер- шу дошку встановлено у 1958 р., останню – у 2011 р. Загалом у бу- динку жили близько 130 осіб.

Багато хто з квартирантів змі- нив помешкання, побудувавши власний будинок, як Максим Рильський у Голосієво, або ж переїхали у більш комфортабельні, як Павло Тичина, Микола Бажан, Юрій Смолич чи Олександр Кор- нійчук, який перебрався з Ван- дою Василевською на дачу Вату- тіна (нині вул. Січових стрільців). Лише окремі прожили тут все життя, до смерті: Леонід Више- славський, Микола Руденко, Ми- хайло Стельмах, Іван Микитенко.

А от деяким першим коопера- торам письменницького житла не довелося пожити в ньому: Сте-

Меморіальна дошка Олесею Гончару

пан Васильченко помер у 1932 р., не доживши до закінчення будів- ництва, Григорій Косинка, Олек- са Влизько, Євген Плужник зби- ралися перебраться в нові квар- тири, але були репресовані.

Маємо зворушливі спогади про Євгена Плужника – талано- витого поета, який вірив у ленін- ські ідеї та Жовтневу революцію. Він не мав власного кутка і жив у приймах у своєї дружини в кімна- ті реквізованого “прибуткового” будинку на вулиці Прорізній. Плужник одним із перших членів Спілки письменників України вступив до кооперативу і запла- тив гроші за житло. Його так хви- лювала думка про те, чи увійдуть улюблені меблі в кімнату, що він, вимірявши їх розміри, побіг у свою ще неофіційну квартиру. Повернувся веселий і повідомив дружині: “Стане, стане!” Мав ту- ди заселитися 11 грудня. Але вже дещо відчував і готував про- всяк випадок вузлик з усім необ- хідним. Євгена “взяли” в кімнаті на Прорізній 4 грудня 1934 р. на очах у дружини та її сестри. Поці- лувавши їх на прощання, він пі- шов у супроводі трьох хлопців у формі, взявши той вузлик. Такі вузлики були майже в кожного з мешканців РОЛІТУ. Оповідають, що Микола Бажан завжди мав напрасовані штани біля ліжка: хотів гідно зустріти працівників органів, не у спідньому. Борис Антоненко-Давидович, ув’язне- ний і засланий напередодні засе- лення, повернувшись до Києва, все-таки замешкав у своїй оселі. Квартири тут були виділені не лише письменникам: їхніми сусі- дами стали композитор Борис Лятошинський, художник Зиновій Толкачов.

Нині цей імпозантний буди- нок не є таким привабливим і комфортним, як колись. Але в деяких квартирах живуть і роди- чі, і нащадки відомих мешканців: дружина Олеса Гончара Валенти- на, родичі Олександра Копиле- нка, Олександра Новицького, Оле- га Микитенка. У квартирі № 15 живе дочка українського поета з Житомирщини Миколи Шпака Тетяна Лебединська. Вона шоро-

Меморіальні дошки, реклама

ку проводить місяці в Києві, організовує конференції, редагує наукові збірники. Тетяна Миколаївна любить своє помешкання: “Я народилася і виросла в цьому будинку, у квартирі на 3-му поверсі, пам’ятаю його мешканців з дитинства. Мій батько, Микола Шпак загинув у Києві у перший рік окупації міста. Він партизанів на Житомирщині і прийшов до Києва за завданням дістати шрифти і обладнання для друку листівок, зайшов додому побачити свою сім’ю, своїх дівчат. У ті роки окупації у наших квартирах уже жили працівники гестапо, письменники були на фронті, чи у евакуації, а нас, трьох дітей з матір’ю, виселили у інший будинок на цій самій вулиці, яка тоді називалася Театральною (Theater-Strasse).

У його дворі батька і взяли гестапівці, без сумніву за доносом. Хтось мав знати про його приїзд у справах підпільної партизанської боротьби. Ми так і не дізналися, де ж його розстріляли, можливо, у Бабиному яру. Тоді мені було 5 років. У житті кожної людини миттєвості, які з особливою гостротою закарбувалися у пам’яті з смого дитинства. Після визволення Києва ми знову повернулися у наш дім, з якого я ходила до 58 жіночої школи, де навчалися дочки письменників мої подруги Валя Малишко і Слава Собко”.

Будинку № 68 по нинішній вулиці Богдана Хмельницького незабаром виповниться 90 років. Збереглися лише деякі меморіальні кімнати: Івана Микитенка, Олександра Копиленка, Олеса Гончара, Леоніда Вишеславського, Бориса Лятошинського. Більшість мешканців квартир зараз жодного стосунку до літератури чи мистецтва не мають. Новим власникам квартир і офісів на першому поверсі нині муляють очі колишній будинок для обслуговування і два каштани перед ним, посажені колись задушевними друзями Андрієм Малишком і Максимом Рильським. За цим столиком, на якому часто стояла пляшечка, одного травневого вечора під свічками розквітлі каштанів і були написані слова “Київського вальсу”. Щоранку під цими деревами Остап Вишня гуляв з песиком Гаєм.

Традиційно для нашого часу перший поверх і підвал будинку займають нотаріальна контора, хімічестка, перукарня і ще різні анонімні контори.

Занедбане допоміжне приміщення кілька разів виставлялося на продаж. І до каштанів уже приступали з сокирами й пилками. А вони щороку навесні знову зацвітають і бережуть пам’ять про тих людей, які проходили цим двором, поспішаючи на роботу, відпочивали вечорами за дружніми розмовами, жартували, співали і ділилися думками, radoшами і болями. Скільки людських історій, radoшів, сліз, анекдотів чули ці стіни і дерева-старожили — ніхто й не подумав їх рубати, щоб зігріти квартири.

У дворі в невеликому будинку, що поволі розвалюється, можна було б створити філію Музею літератури, або віддати приміщення Музею історичного центру міста Києва. Або ж створити літературну кав’ярню, де відвідувачі могли б згадати курс так званої української радянської літератури.

Проблема збереження історико-архітектурного середовища Києва така болюча й актуальна, візуально постає на прикладі не лише цього будинку. Коли бачиш пошкоджені меморіальні дошки, незатишний, заставлений автівками двір, веранду з вибитими вікнами, контейнери зі сміттям під каштанами, то питаєш себе: як же ми живемо?..

Ілько КОЛОДІЙ,
м. Львів

О тже, “данцігери”. Понад 75 років тому їх остаточно, після поразки фашистської Німеччини, розвіяла по світу доля.

Чи багатьом нині знайоме це загадкове слово? Навряд чи. Проте в 20-40 роках минулого століття в середовищі галицької суспільності воно звучало гордо, з неабияким пієтетом. Бо йшлося не просто про мужів учених. Їх серед українців у тодішні часи хоча й було небагато, але свідомі галичани знали й шанували своїх одержимих священників, професорів права, історії, філософії, літератури, тобто провідну верству в царині духовній, гуманітарній. А ось “данцігери” виявилися першою когортою інтелігенції технічної. То були енергійні національні кадри для розбудови господарства західноукраїнських теренів. Це при тому, що в жорстких умовах окупації не мали “доступу до технічних становищ в урядах та залізницях”. Вони володіли і управляли приватними фабриками — крейди, картонажних виробів, мила, порошку й прання, трикотажів, електричних батарей, радіоприймачів, шевських кілків, цвяхів і залізних виборів, харчового промислу... У їхньому підпорядкуванні були верстатні й ливарні робітні, крамниці електротехнічних товарів, підприємства для монтажу теплових, механічних, санітарних споруд. Творили колишні “данцігери” промислові млини, вапнярки, пекарні, архітектурні “бюра”...

Були вони натхненниками кооперативного руху, який в умовах чужинського гніту давав змогу українцям (“свій до свого по своє”) не лише економічно виживати, а й розвивати господарку. Скажімо, Атанас Мілянчик, використовуючи досвід каси взаємодопомоги у Данцига, заснував промисловий банк у Львові, який підтримував кредитами українських бізнесовців. А П. Хомінський, Є. Пиндус були головними інженерами кавової фабрики від кооперативу “Суспільний промисел” у Львові, Я. Весоловський, О. Богачевський — легендарної молочної корпоратії, знаного на всю Європу “Маслосоюзу”.

Відомий польський дисидент, політик та громадський діяч Яцек Куронь згадував, що в його рідному Львові родина через кілька вулиць охоче йшла до крамниці “Маслосоюзу” (у Львові їх було 27, діяли вони і в Станіславові (нинішньому Івано-Франківську), Луцьку, Тернополі, Чорткові та інших містах). А купували Куроні молочні продукти саме в крамниці “Маслосоюзу”, бо переконалися в їхній високій якості та доступній ціні.

Один із навчальних років провів у Данцигу й майбутній головнокомандувач УПА Роман Шухевич. Окрім дару політичного й військового очільника, мав він і підприємницьку жилку. У 1937 році, по виході з польської тюрми, створив рекламну компанію, яка за два роки виросла у

“Данцігери”!

Про “данцігерів” чув давно, ще від батькового брата Ілька, який мав серед них побратимів з часів національно-визвольної боротьби. Та це були, так би мовити, загальні начерки... Але нещодавно до рук потрапив унікальний, як видається, збірник — історичні нариси та спомини колишніх студентів Політехніки вільного міста Данцига (у Галичині назву міста вимовляли через “і” — “Данціг”, нині Гданськ, Польща — І. К.) під характерною діаспорною назвою “Пропамятна книга Данцігерів”, яка охоплює 1921-1945 роки. Матеріали до неї підготував один із випускників цього навчального закладу Володимир Шиприкевич, а сам збірник побачив світ накладом Архівної комісії “данцігерів” (Філадельфія — Торонто — Нью-Йорк) у 1979 році.

справжнього гіганта ринку і приносила десятки тисяч прибутку.

У книзі доволі прізвищ і розмітких господарських об’єктів. Незважаючи на часову відстань, і упорядник, і автори споминів намагаються бути скрупульозними й максимально точними щодо фактів. Хоч не без жалю твердять, що в завір’ю Другої світової війни архівні документи Політехніки в Данцигу загубилися.

Грунтовно пояснено тут природу появи осередку студентства в Данцигу.

Після окупації поляками Галичини, а згодом і західної частини Волині, згідно з розпорядженням Міністерства освіти, “на студії” стали приймати лише польських громадян. Це автоматично “виключало зі списків усіх тих, що були в українських військових формаціях, і не давало доступу до шкіл молодшим, які до рішення ради амбасадорів у 1923 році не вважали себе польськими громадянами”. Спроби українців налагодити власну мережу освіти — університету, політехніки — в умовах жорстоких переслідувань привели до того, що ці заклади були загнані в глибоке підпілля, обмежені в своїй діяльності й не могли протриматися довго.

Проблеми українського студентства вдалося вивести на міжнародний рівень, і приперта до стінки польська адміністрація була вимушена скасувати свої обмеження. Проте озлоблені і водночас політично свідоме студентство відгукнулося на тодішній громадянський клич до бойкоту “польських шкіл”.

У такій ситуації Данциг виявився ідеальним місцем для навчання. Відповідно до рішення Паризької мирної конференції він був відокремлений від Німеччини і знаходився під захистом Ліги Націй.

Виїзд до “вільного міста” не вимагав закордонного паспорта, школа була німецька, а не польська, і престижна... Мала кілька відділів: загальний, хімічний, будівельний (архітектура та будів-

ельна інженерія), механічний (машинобудування та електротехніка), корабельний. Високу якість навчання забезпечували модерні лабораторії, експериментальні кабінети, сучасна бібліотека і, звісно, добірний професорсько-викладацький колектив. Український наплив виявився таким, що ректорат закладу не зміг його “переварити” і радив студентам шукати щастя деінде. З того приводу до Данцига приїжджав ректор Львівської таємної політехнічної школи інженер Віктор Лучків, якому вдалося частково переконати місцеве керівництво у більш лояльному ставленні до українців...

Певен, нам варто шукати будь-яку інформацію про “данцігерів”, бо ще не осмислили, не оцінили належно їхню діяльність у царині галицької господарки як явище, як феномен.

Найперше з прагматичної точки зору, адже цей досвід, хоч би кооперативного руху, був би нам корисний і сьогодні. Бо ж заважає села, а надлишок продукції люди збувають самотужки — хто де і як може.

“Данцігерів” варто глибше вивчати і з точки зору історичної тягловості наших економічних здобутків. Адже нинішня технічна інтелігенція явилася не на голому місці.

Значення для нас вони мають і в політичному та міжнародному планах. Розсіявшись після Другої світової по цілому світі, “данцігери” презентували там Україну, піднімали завдяки своїм знанням, діяльності її престиж.

У книзі подано численні приклади успішних випускників, викладачів...

Перший студент Данцига Петро Підгаєць згодом працював керівником інженерного бюро відомої в Німеччині і поза нею фірми Кляйнльогеля, є автором низки технічних підручників, викладав у політехніці Дармштадту.

Професор Євген Вертипорох очолював фармацевтичну лабораторію фірми Кляве у Варшаві,

де винайшов і поліпшив багато гормональних і вітамінних препаратів, викладав у Німеччині, Канаді, залишив по собі чимало наукових праць, був президентом головної ради НТШ.

Інженер Микола Фляк працював головним архітектором канадського міста Едмонтон. Доктор Богдан Гаврилюк викладав аеродинаміку в кількох університетах — Індіани, Західної Вірджинії, Філадельфії...

Інженер Мирон Лепкалюк був власником знаної фірми з побудови мостів, яка 1978 року спроектувала й почала будівництво найдовшого в світі моста через Міссісіпі, кошторис якого склався 135 мільйонів доларів...

Нема підстав сумніватися в патріотизмі “данцігерів”. До “вільного міста” на науку, як уже мовилося, їхали студенти свідомі, тобто ті, які напередодні відвідували Політехніку українську, підпільну... Серед здобувачів технічних знань були й учораšní вояки національно-визвольних змагань, які винесли з поразки той головний урок, що для творення держави в майбутньому їй конче будуть потрібні професійні кадри у всіх сферах економіки.

Окрім усього, українські студенти продовжували у Данцигу й патріотичний вишкіл, де кипіли активні громадянські пристрасті, де ними опікувалися визначні постаті національно-визвольного руху. Серед них Василь Кучабський, В’ячеслав Липинський, Євген Коновалець, батько Олени Теліги Іван Шовгенів...

У “Пропамятній книзі Данцігерів” читаємо:

“В 1942 році приїхав на постійний побут до Данцигу проф. Іван Шовгенів. Цей визначний фахівець водного господарства дістав завдання опрацювати проект регуляції Вісли. Відразу знайшов контакт зі студентською молоддю, став запрошувати студентів до себе. В його маленькій кімнаті проводилися цікаві розмови про чорноморську Україну, про наше недавнє минуле та про різні технічні проблеми. Він хотів бачити молодих студентів всесторонньо освіченими людьми, тож підшукував для них лектуру з української історії, географії та культури і сам укладав пляни суспільно-культурної праці для товариства”.

Данциг був у полі зору української політичної еміграції Варшави, Праги, Берліна...

Та нині в Інтернеті про “данцігерів” знайдеш, на жаль, небагато. Кілька абзаців їм присвячено на сайті Музею історії “Львівської політехніки”. Зокрема, йдеться про те, що тут “представлені документи, з яких можемо довідатися як про тамтешнє навчання студентів-українців, так і про їх життя загалом. Багато хто з них підірвав репутією. Не цуралися й фізичної роботи — про це свідчить світлина, на якій українські студенти у вільний від навчання час розвантажують вагони з вугіллям”.

Гадаю, тема ця вдячна і перспективна для дослідників. Нині нас би мали цікавити технічні досягнення “данцігерів”, наукові праці, контакти з їхніми колишніми фірмами, компаніями, які збереглися у світі. Усе це принесло б суттєву практичну користь.

“Данцігери” — воістину наш золотий досвід.

Аделя ГРИГОРУК, м. Івано-Франківськ

Метелиця черемхового цвіту

Неширока стежина несподівано вибігла на зелену галявину. Рясні перлини роси прозоро зблискували на молодій траві, бо сонце вже встигло просочитися сюди крізь мереживо крон.

Обіч стежки, на відстані якихось двох-трьох кроків, очам відкрилася дивовижа: тендітні конвалії білою плахтою густо вкрили землю! Здавалося, що вони аж спинаються навшпиньки, щоб дотягнутися до золотавих ниток, які сонце теплою рукою натягнуло між небесною блакиттю і цим затишним лісовим куточком.

Ледь чути подзвонювання крихітних чашечок творило прекрасну мелодію вранішньої пори. Вона зачарувала навіть дятла, який до цього діловито постукував довгим дзьобом по стовбурові дуба. Він замовк, цікавим оком зиркнув униз і почав услухатися в трепетні звуки невимовно ніжної музики конвалій.

Черемха

Густа заметіль закружляла в повітрі, а потім невагомими пелюстками почала

опускати на молоду траву, зелені лопухи, жовту кульбабу.

Це відцвітає черемха.

Під весняним сонцем вона розпустилася чи не найпершою — квапилася зустріти травень у серпанковій фаті. Її густий аромат наповнював голубі сутінки запахом молодості й щастя, і його неможливо було з чимось порівняти.

І ось вона відцвітає...

Зі здивуванням відчуваю, що черемха пахне медом.

Травнева гроза

Ми сиділи на лавці в саду і вслухалися в небесний говір. Грім озивався десь дуже далеко, однак звуки його густого баритону з кожною хвилиною ставали все ближчими.

Несподівано різкий вихор сипнув на землю жменю дощових крапель. По доріжці взад-вперед забігали прудкі ящірки з красивими узорами на зелених спинках. Вони не звертали на нас жодної уваги, шукаючи надійного сховку під теплим камінням.

Голосніше зашелестіли кущі жасмину. Щось дивне трапилося з вітром — він ніби

знанацька заблукав, збився з напрямку і метався то вліво, то вправо.

У повітрі запахло грозою, але зовсім не хотілося йти в хату.

Ураз потемніло, і кущі зашуміли голосно й злякано. Гримнув грім — і охоплена синім вогнем хмара розпанахалася навпіл.

Ми чимдуж кинулися до альтанки, бо в будинок бігти було запізно.

Густий дощ полився потоками, грім рокотав раз за разом, стоголосо відлунюючи від Каменистого. Здавалося, то не грім — артилерійська канонада гуркотить звідусіль, а хребет, резонуючи, ще дужче підсилює її звучання.

Дерева й кущі, розшарпані вітром, хилилися мало не долу. Від кожного удару грому дзвеніли шибки вікон, а дім аж присідав від переляку.

Заціпенілі, ми зіщулилися в альтанці й споглядали, як блискавки, сліплячи очі, шматували хмари. В їх голубому світлі гори ставали темними велетами. Здавалося, що з кожним спалахом блискавиць вони роблять крок уперед і наближаються до нас.

Усе гриміло, здригалася, вітер розчахував дерева, і дощ лив, як із відра.

Місяць на вечірньому небі

Повний місяць з'являється над обрієм, зачіпає край Каменистого* і чомусь темніє на очах. На якийсь час він зупиняється в роздумах, а потім починає підводитися вгору.

Густа чорна хмара перепиняє йому шлях, але місяць відважно пірнає в неї. І тоді на якийсь час стає темно і тихо. Лише писк лиликів** та м'який шелест їхніх крил порушують вечорове мовчання.

Враз місяць визволяється з полону, струшує із себе клапті цупкого хмаровиння і наповнює небесне плесо щедрим срібним сявом!..

* Каменистий — гірський хребет у Карпатах.

** Лилик — кажан.

Уранішня пора

Лише починає світати. Небо чисте-чисте, без найменшої хмаринки. Над вузькою стрічкою струмка, що в'юниться під лісом, ще дрімає туман. У таку пору навкруги безлюдно, вранішнє безмов'я не порушують ніякі звуки.

Обважніла від роси трава ніжно пригорнулася до землі й блищить великими срібними краплями. Повітря наповнене п'яним ароматом нічних квітів, які зі сходом сонця зімкнуть свої крихітні чашечки й поринуть у сон до наступної ночі.

Ураз над усім цим затишшям пробігся легенький вітерець — і в ту ж мить у гніздах прокинулися пташки. Ще сонні, вони почали пробувати свої голоси. За першими нотками почулися другі, треті — й ось уже все довкола задзвеніло натхненим співом, радісною увертюрою перед народженням нового дня.

Музика конвалій

Верхівки лісових дерев щедро бризкували краплини сонця. Поволі прокидалося птаство. Мовби з несподіванки скрикнула синиця, а іволга радісно засміялася до золотисто-рожевого неба. Густі сутінки стікали стовбурами вниз і шукали собі сховку під темними кущами.

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА “ПРОСВІТА” імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом! ПЕРЕДПЛАТА—2021

Вартість передплати
(з доставкою і поштовими витратами):

Поштовий індекс — 30617. Сторінка у каталозі — 74

на 1 місяць	21 грн 43 коп.	на півроку	115 грн 58 коп.
на 3 місяці	61 грн 29 коп.	на рік	225 грн 96 коп.

Засновник:
Всеукраїнське товариство “Прогвіти” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Відповідальна за випуск
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),

Павло МОВЧАН,
Микола ТИМОШИК,
Георгій ФІЛІПЧУК

Заступник головного редактора

з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Літературна редакторка
Галина ДАЦЮК

Коректорка
Олена ГЛУШКО

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovo-prosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ “Мега-Поліграф”,
04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 3.

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори. Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів. Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів. При використанні наших публікацій посилання на “Слово Прогвіти” обов'язкове. Індекс газети “Слово Прогвіти” — 30617

